

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**BORSA İSTANBUL (BİST)'DA İŞLEM GÖREN TURİZM ŞİRKETLERİNİN
FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyma ÇOŞKUNOĞLU

TEMMUZ- 2019

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**BORSA İSTANBUL (BİST)'DA İŞLEM GÖREN TURİZM ŞİRKETLERİNİN
FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyma ÇOŞKUNOĞLU

Danışman: Doç. Dr. Hasan AYAYDIN

TEMMUZ- 2019

GÜMÜŞHANE

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Hasan AYAYDIN danışmanlığında **Şeyma ÇOŞKUNOĞLU** tarafından hazırlan **“Borsa İstanbul (BIST)’da İşlem Gören Turizm Şirketlerinin Finansal Performans Analizi”** isimli bu çalışma,/...../..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı Adı SOYADI (Başkan)

Unvanı Adı SOYADI (Danışman)

Unvanı Adı SOYADI (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..... / /

Prof. Dr. Ekrem CENGİZ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Yüksek Lisans / Doktora Tezi olarak hazırlamış olduğum “Borsa İstanbul (BIST)’da İşlem Gören Turizm Şirketlerinin Performans Analizi” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☒	Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐	Tezim sadece Gümüşhane Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
☐	Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

17 /07 /2019

Şeyma ÇOŞKUNOĞLU

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum bu çalışma Doç. Dr. Hasan AYAYDIN yöneticiliğinde Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında gerçekleştirilmiştir.

Yüksek Lisans tez danışmanlığımı üstlenerek tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurarak tez konunun belirlenmesinde, çalışmanın yürütülmesi sırasında yol gösteren, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yapıcı eleştirileri ile yol gösteren, çalışmanın her aşamasında yardımını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, yoğun çalışma temposunda zaman ayırıp çalışmanın şekillenmesine yardımcı olan sayın danışman hocam Doç. Dr. Hasan Ayaydın'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma sürecinde desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen bu günlere gelmemde en büyük pay sahibi olan, beni her zaman destekleyen, maddi manevi hiçbir yardımlarını esirgemeyen aile bireylerime sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım.

Gümüşhane-2019

Şeyma ÇOŞKUNOĞLU

ÖZET

[ÇOŞKUNOĞLU, Şeyma]. Borsa İstanbul (BİST)'da İşlem Gören Turizm Şirketlerinin Finansal Performans Analizi, Yüksek Lisans Tezi, 2019, (XIV+60)

Bu çalışmada, Borsa İstanbul (BİST)'da işlem gören turizm sektöründeki 11 işletmelerin 2016-2018 dönemlerini kapsayan 14 finansal oran yardımıyla finansal performansları analiz edilmiştir. Veriler Kamuoyu Aydınlatma Platformu'nun (KAP) resmi sitesinde yayınlanan yıllık gelir tablosu ve bilançolardan elde edilmiştir.

Çalışmada kriter ağırlıklarının belirlenmesinde AHP, şirketlerin sıralamasında ise TOPSIS ve VİKOR yöntemlerinden faydalanılmıştır. Elde edilen sonuçlar BORDA yöntemi ile birleştirilerek nihai sıralama sonuçlarına ulaşılmıştır. Analiz sonuçlarına göre en önemli ana kriter karlılık oranları, en önemli alt kriter ise net kar marjı oranı olarak belirlenmiştir. Finansal performansı en yüksek olan şirket 2016 yılı için ETILR olmuştur. 2017 ve 2018 yılı için finansal performansı yüksek olan şirket PKENT olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Finansal Performans, AHP, TOPSIS, VIKOR, BORDA

ABSTRACT

[ÇOŞKUNOĞLU, Şeyma]. Financial Performance Analysis of Tourism Companies Listed in Borsa Istanbul (BIST), Master Thesis, 2019, (XIV+60)

In this study, financial performance was analyzed with the help of 14 financial ratios covering the periods of 2016-2018 in the 11 tourism sectors which are traded in Borsa İstanbul (BIST). The data is derived from the annual income statement and balance sheets published on the Public Disclosure Platform's (KAP) official website.

AHP was used to determine the benchmark weights, and TOPSIS and VIKOR methods were used in the ranking of companies. The results obtained were combined with the BORDA method to reach the final ranking results. According to the results of the analysis, the main criterion is the profitability ratios and the most important criterion is the net profit margin ratio. The company with the highest financial performance was ETILR for 2016. The company with a high financial performance for 2017 and 2018 was PKENT.

Keywords: Financial Performance, AHP, TOPSIS, VIKOR, BORDA

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

KABUL VE ONAY	II
BİLDİRİM	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TURİZM KAVRAMI, ÖZELLİKLERİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	3-7
1.1.Turizm Kavramı	3
1.2.Turizm Sektörünün Özellikleri.....	3
1.3.Turizmin Tarihsel Gelişimi	4
1.3.1.Dünya’da Turizm Sektörü	5
1.3.2.Türkiye’de Turizm Sektörü	7

İKİNCİ BÖLÜM

2.PERFORMANS KAVRAMI VE PERFORMANS DEĞERLENDİRME	13-19
2.1. Performans Kavramı.....	13
2.2.Performans Ölçümlerinin Rolü	14
2.3.Performans Değerlendirmenin Önemi.....	14

2.4.Finansal Performansta Kullanılan Oranlar	15
2.4.1. Likidite oranları	15
2.4.2.Faaliyet Oranları	16
2.4.3.Kaldıraç Oranları	18
2.4.4.Karlılık Oranları.....	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BİST’DE İŞLEM GÖREN TURİZM ŞİRKETLERİNİN FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ21-59

3.1.Borsa İstanbul (BİST)’da İşlem Gören Turizm Şirketleri Hakkında Genel Bilgi.	21
3.2.Literatür Taraması	23
3.3.Çalışmanın Amacı	29
3.3.1.İşletmeler ve Çalışma Esnasında Kullanılan Finansal Oranlar.....	31
3.4.Çalışmada kullanılan Yöntemler	32
3.4.1. AHP Yöntemi (Analitik Hiyerarşi Süreci).....	32
3.4.2.TOPSIS Yöntemi (Technique for Order Preference by Similarity to an Ideal Solution).....	34
3.4.3.VIKOR Yöntemi (Vise Kriterijumska Optimizacija I Kompromisno Resenje)	37
3.4.4.BORDA Yöntemi	39
3.5.Uygulama	39
3.5.1. Problemin Tanımlanması.....	40
3.5.2. Kriterlerin Ağırlıklandırılması.....	41
3.5.3. Şirketlerin Sıralanması.....	48
3.5.4.Sonuçların Birleştirilmesi	58

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME59

KAYNAKÇA61

ÖZGEÇMİŞ.....71

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Dünyada En Fazla Turist Kabul Eden Ülkelerin Sıralaması (2016-2017)	6
Tablo 1.2. Dünyada En Fazla Turizm Geliri Elde Eden Ülkelerin Sıralaması(2016-2017)	6
Tablo 1.3. Milliyetlere Göre Türkiye‘ yi Ziyaret Eden Yabancıların Dağılımı.....	8
Tablo 1.4. Yıllara Göre Turizm Gelirleri(2003-2017).....	9
Tablo 1.5. Ülkelere Göre Turizm Gelirleri (Milyar \$) Avrupa Sıralaması	10
Tablo 1.6. Türkiye’de Turizm Sektöründe İstihdam.....	12
Tablo 3.1. Literatür Tablosu.....	24
Tablo 3.2. Çalışma Kapsamına Alınan İşletmeler	30
Tablo 3.3. BİST’de İşlem Gören Turizm Şirketlerinin Performans Değerlemedinde Kullanılan Finansal Oran Seti	31
Tablo 3.4. İkili Karşılaştırmalarda Kullanılan Önem Skalası	32
Tablo 3.5. RI Değeri Tablosu.....	34
Tablo 3.6. Finansal Oranların Değerlendirilmesi.....	42
Tablo 3.7. Karlılık Oranlarının Değerlendirilmesi.....	42
Tablo 3.8. Faaliyet Oranlarının Değerlendirilmesi	42
Tablo 3.9. Kaldıraç Oranlarının Değerlendirilmesi	43
Tablo 3.10. Likidite Oranlarının Değerlendirilmesi	43
Tablo 3.11. Temel Oranların İkili Karşılaştırma Matrisi	43
Tablo 3.12. Karlılık Oranlarının İkili Karşılaştırma Matrisi.....	43
Tablo 3.13. Faaliyet Oranlarının İkili Karşılaştırma Matrisi	44
Tablo 3.14. Kaldıraç Oranlarının İkili Karşılaştırma Matrisi	44
Tablo 3.15. Likidite Oranlarının İkili Karşılaştırma Matrisi.....	45
Tablo 3.16. Temel Oranlarının Normalize Edilmesi.....	45
Tablo 3.17. Karlılık Oranlarının Normalize Edilmesi	45
Tablo 3.18. Faaliyet Oranlarının Normalize Edilmesi	46
Tablo 3.19. Kaldıraç Oranlarının Normalize Edilmesi	46
Tablo 3.20. Likidite Oranlarının Normalize Edilmesi	46

Tablo 3.21. Ölçüt Ağırlıkları.....	47
Tablo 3.22. Karar matrisinin oluşturulması	48
Tablo 3.23. Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması.....	49
Tablo 3.24. Ağırlık Değerleri.....	49
Tablo 3.25. Ağırlıklandırılmış Karar Matrisinin Oluşturulması	50
Tablo 3.26. Pozitif ve Negatif İdeal Çözüm Kümesinin Oluşturulması	50
Tablo 3.27. Pozitif İdeal Çözüm Ölçütü	51
Tablo 3.28. Negatif İdeal Çözüm Ölçütü	52
Tablo 3.29. İdeal Çözüm Değer	53
Tablo3.30. Negatif İdeal Çözüm Değeri	53
Tablo 3.31. İdeal Çözüme Yakınlık Hesaplanması.....	53
Tablo 3.32. Karar Matrisinin Oluşturulması	54
Tablo 3.33. En İyi ve En Kötü Değerin Bulunması	55
Tablo 3.34. Normalize Karar Matrisinin Oluşturulması	55
Tablo 3.35. Ağırlık Değerleri.....	56
Tablo 3.36. Ağırlıklı Karar Matrisinin Oluşturulması	56
Tablo 3.37. S ve R Değerleri.....	57
Tablo 3.38. Q Değeri hesaplaması	57
Tablo 3.39. En İyi ve En Kötü Performansı Gösteren Turizm Şirketlerin Sıralama Sonuçları	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Akış Şeması	38
Şekil 3.2. Kriter ve Alt Kriterler	39

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1. Yıllara Göre Turizm Gelirleri (2003-2017).....	110
--	-----

KISALTMALAR LİSTESİ

A.Ş: Anonim Şirket

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ADH: Aktif Devir Hızı

AHP: Analitik Hiyerarşi Proses

AKO: Aktif Karlılık Oranı

ATO: Asit Test Oranı

AVTUR: Avrasya Petrol ve Turistik Tesisler Yatırımlar A.Ş

AYCES: Altın Yunus Çeşme Turistik Tesisler A.Ş.

B/ ÖÖ: Borç/ Özsermaye oranı,

BKM: Brüt Kar Marjı

BIST: Borsa İstanbul

CA: Cari Oran

DUVDH: Duran Varlık Devir Hızı

DVDH: Dönen Varlık Devir Hızı,

ETILR: Etiler Gıda ve Ticari Yatırımlar Sanayi ve Ticaret A.Ş

KAP: Kamuoyu Aydınlatma Platformu

KSTUR: Kuştur Kuşadası Turizm Endüstri A.Ş

KVB: Kısa Vadeli Borç

MAALT: Marmaris Altinyunus Turistik Tesisler A.Ş

MARTI: Martı Otel İşletmeleri A.Ş

MERIT: Merit Turizm Yatırım ve İşletme A.Ş

METUR: Metemtur Otelcilik ve Turizm İşletmeleri A.Ş

NKM: Net Kar Marjı

NO: Nakit Oranı,

ÖÇ: Özsermaye Çarpanı,

ÖDH: Özsermaye Devir Hızı

ÖKO: Özsemaye Karlılık Oranı

PKENT: Petrokent Turizm A.Ş

TEKTU: Tek-Art İnşaat Ticaret Turizm Sanayi Ve Yatırım A.Ş.

TOPSIS: Technique for Order Preference by Similarity to an Ideal Solution

TUIK: Türkiye İstatistik Kurumu

TUROB: Turistik Otelciler İşletmeciler ve Yatırımcılar Birliği

TURSAB: Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği

UTPYA: Ütopya Turizm İnşaat İşletmecilik İnşaat A.Ş

UVB: Uzun Vadeli Borç

VİKOR: Vise Kriterijumska Optimizacija I Kompromisno Resenje

WTTC: World Travel & Tourism Council

GİRİŞ

Turizm sektörü hem ülkemizde hem de Dünya ekonomisinde istihdam yaratabilme potansiyeline sahip olması ve yüksek gelir sağlayıcı bir sektör olması nedeniyle çok önemlidir(Ergül, 2014: 326). Küresel ekonomide en hızlı gelişen sektör olan turizm sektörü, ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkeler için büyümenin bir aracı olarak görülmektedir(Bahar, 2006: 138).

Finansal performans ölçümlemenin amacı, işletme yöneticilerine, yatırımcılara şirket ile ilgili bilgi sunmak ve işletmelerin mali durumu hakkında bilgi vermektir (Yükçü ve Atağan, 2010: 28). İşletme performansı ile bir işletmenin elindeki kaynakları ne derecede etkin kullandığını, karlılık durumunu tespit edilebilir (Ecer ve Günay, 2014: 36).

Şirketlerin finansal performanslarının analizinde şirketleri karşılaştırarak belirli sayıda alternatif içinden en iyisini seçerek alternatifleri sıralamak amacıyla çok kriterli karar verme teknikleri kullanılabilmektedir (Karacaoğlu ve Şahin, 2017:64). Çok kriterli karar verme tekniklerinin kullanılmasıyla firmaların performanslarının değerlendirilmesinde turizm sektöründe yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Ancak AHP, TOPSIS, VİKOR ve BORDA yöntemlerinin dördü ile ölçülmesine ilişkin bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Yaptığımız çalışmada dört yöntemin kullanılmasının literatüre katkı sağladığı ileri sürülebilir.

Kriter ağırlıklarının AHP yöntemiyle belirlenmiş, alternatiflerin TOPSIS ve VİKOR yöntemleri sıralaması yapılmış olup, bu iki yöntem ile sıralanan sonuçlar BORDA yöntemiyle birleştirilerek tek bir sıralama elde edilmiş olan bu çalışma 3 bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde turizm kavramı, turizm sektörü özellikleri ve tarihsel gelişiminden ve tarihsel gelişim süreci içerisinde turizm sektörünün Dünya ve Türkiye'deki ekonomideki yerinden bahsedilmektedir. İkinci bölümde performans

kavramı ve performans değerlendirme ve öneminden, finansal performansta kullanılan oranlara değinilmiştir. Üçüncü bölümde, analize dahil edilen şirketler hakkında genel bilgilere, literatür taramasına, AHP, TOPSIS, VIKOR ve BORDA yöntemlerinin açıklanmasına ve Borsa İstanbul’da işlem gören turizm şirketlerinin finansal performansları değerlendirilerek analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Çalışmanın amacı, Borsa İstanbul’da işlem gören turizm sektöründeki 11 işletmenin 2016-2018 dönemlerini kapsayan 14 finansal oran yardımıyla çok kriterli karar verme yöntemlerinden AHP, TOPSIS, VİKOR ve BORDA yöntemleri ile finansal performanslarını analiz etmektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TURİZM KAVRAMI, ÖZELLİKLERİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.Turizm Kavramı

Turizm kavramı, Latince 'de 'tornus' kavramı ile ifade edilmektedir. 'Tour' kelimesi dairesel hareketi ifade eder. Daha geniş ifade edilecek olursa bazı şehir, bölge ve ülkelerin ziyaretini, iş ve eğlence gibi amaçlarla yapılmış olan yer değiştirme hareketini ifade eder (Akat, 2008: 2). Başka bir ifade ile turizm, genel olarak kişilerin devamlı olarak yaşadıkları yer dışında tatil, dinlenme, eğlence gibi gereksinimlerinin giderilmesi maksadıyla tüketici olarak yapılan gezi ve geçici konaklama hareketleridir (Bayer, 1992: 3).

Guyer- Feuler 1905 yılında turizmi ilk olarak gün geçtikçe değişen hava sıcaklıkları ve dinlene ihtiyaçlarını, doğayla beraber sanatla beslenen güzellikleri görme arzusu, doğanın insanları mutlu ettiği düşüncesine dayanan ve ulaşım araçlarının hatasız bir duruma gelmelerinin bir sonucu ve toplumların birbirine yaklaşmasına olanak sağlayan bir olay olarak tanımlanır (Bahar ve Kozak, 2005: 2).

1.2.Turizm Sektörünün Özellikleri

İnsanlar, gezme, görme, dinlenme, eğlenme gibi bir takım sosyo-kültürel ve psikolojik gereksinimlerini yaşamlarını sürdürdükleri yerlerden geçici müddetlerle ayrılarak başka yerlere giderek karşılamaktadırlar. Turizm olarak isimlendirilen bu olay, ekonomik anlamda büyük etkiler bırakmakta ve günümüz medeniyetinin başlıca özelliğini meydana getirmektedir (Yıldız, 2011: 55).

Turizmin en genel ve temel özellikleri aşağıdaki gibidir (Bahar ve Kozak, 2008: 30):

- ✓ Turizm, sosyo-kültürel bir aktivite olup, somut ve soyut anlamda her türlü deneyim turizm ürününü oluşturur.
- ✓ Turizm, birçok etkinlikten meydana gelen ulaştırma, konaklama dinlenme, eğlenme, yeme- içme, sağlık, alışveriş, araç, gibi kapsamlı bir alt ekonomik sektördür.
- ✓ Turizm, insanların gittikleri yerde yaptığı harcamalar sebebiyle mali bir özelliğine sahiptir.
- ✓ Turizm, tatil bölgesindeki yerel ekonomik ve çevresel ilişkilerin, doğa, tarihi ve kültürel yapının dikkatli bir şekilde korunması gereken ekonomik etkinliktir.
- ✓ Turizm, farklı kültürler, kişiler, dinler ve uluslararası dostluğun korunmasında önemli bir araçtır.
- ✓ Turizm, bir ülkedeki tüketicileri, toplumları ilgilendiren kapsamlı mikro ve makroekonomik faaliyettir.

1.3.Turizmin Tarihsel Gelişimi

İnsanlar ilk çağlardan beri çeşitli sebeplerle yolculuk etmektedir. İlk çağlarda insanların yiyecek ihtiyaçlarını gidermek için seyahat ettikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra, yeni yerler görme arzusu, sağlık amacı ve dini motifler de insanların seyahat etme sebepleri olarak ifade edilebilir (Tunç Hussein ve Saç, 2008: 1). Ayrıca eski Yunanlarda olimpiyat seyahat imkanı ortaya çıkarmış olup bu olimpiyatlara gidenler, kasabalarda konaklayarak turizmin önderliğini yapmışlardır (Bayer, 1992: 12).

Ortaçağda yaşamış olan Marco Polo dünya tarihinin bilindik ve kabul görmüş ilk gezginidir. Bunun nedeni ise, sadece diğer ülke ve insanları tanımak için hiçbir ticari ve askeri amacı olmadan Venedik'ten yola çıkmış ve Çin' e kadar 4 yılda gitmiş ve Çin'de 16 yaşayarak tekrar 4 yılda Venedik'e geri dönmüş olmasıdır (Akat, 2008: 9).

Yeniçağda 15. Yüzyılda güzel sanatlardaki gelişme yeni bir turizm aktivitesi ortaya koymuştur. Ticari ve ekonomik seyahatler bu çağda düzenlenmeye başlamıştır. Burjuvalar, tacirler ve bilim adamları seyahat yapmak üzere ülkelerinden başka ülkelere gitmiş ve bilgi alışverişinin yanında ticareti de geliştirmişlerdir (Bayer, 1992: 13).

1.3.1.Dünya’da Turizm Sektörü

Dünya’da II. Dünya Savaşı'nın ardından turizm faaliyetleri artış göstermiş ve ekonomik yönlü bir faaliyet olarak görülmeye başlanmıştır (Zengin, 2010:103). Turizm gelişen ve gelişmekte olan ülkeler yönünden önemli bir sektör olup ekonomik istikrarı devam ettirebilmek için turizm sektörünü dengeleyici bir etmen olarak görürken, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ise turizm sektörünü ekonomik gelişmenin ilerlemesini sağlayan bir zorluk olarak görmektedirler.(Çeken, vd., 2008: 74).

Gelişmişte olan ülkelerde uluslararası turizm sektörünün gelişimi ve ihtiyaç olarak görülen yabancı para gelirlerinin arttırılması yönünden diğer sektörlerle karşılaştırıldığında üç ana avantaja sahiptir (Kızılgöl ve Erbaykal, 2008: 352):

- ✓ Turizm devamlı olarak büyüyen bir sektördür.
- ✓ Turizm pazarına alıcılar, turistik ürünü kullanmak maksadıyla üretimin yapıldığı yere gitmek zorundadır.
- ✓ Turizm ülkeler yönünden ekonomik çeşitlilik ve geleneksel mal satımı bağımlılığın azaltılmasını ifade etmektedir.

Dünya turizm hareketlerinin hızlı gelişmesinin nedenleri ise şu şekilde özetlenebilir (Bahar ve Kozak, 2005: 164-165):

- ✓ Boş zaman ile yaşam kalitesi standartlarının artması,
- ✓ Kişilerin sağlıklı ve uzun yaşamayı istemeleri,
- ✓ Ulaştırma araçlarındaki kalitenin ve güvenilirliğin artması,
- ✓ Konaklama yerlerinin yaygınlaşması ve çeşitliliği,
- ✓ Hızla artış gösteren paket turların fazla sayıda uluslararası bölgeyi kapsamaması,
- ✓ Turist gönderen ülkelerdeki ekonomik büyüme sonucunda ulusal gelir seviyesinin artması.

Tablo1.1. Dünyada En Fazla Turist Kabul Eden Ülkelerin Sıralaması (2016-2017)

ÜLKELER	TURİST SAYISI (MİLYON KİŞİ) (2017)	2016 SIRALAMASI	2017 SIRALAMASI
FRANSA	86,9	1	1
İSPANYA	81,8	3	2
ABD	75,9	2	3
ÇİN	60,7	4	4
İTALYA	58,3	5	5
MEKSİKA	39,3	8	6
İNGİLTERE	37,7	6	7
TÜRKİYE	37,6	10	8
ALMANYA	37,5	7	9
TAYLAND	35,4	9	10

Kaynak: <http://www.turob.com>, (2019)

Tablo 1.1’de görüldüğü gibi Dünya turizm hareketi içerisinde en fazla turist kabul eden ülkeler sıralamasında Fransa 2016 yılı ile karşılaştırıldığında liderliğini korumaktadır. Fransa’yı sırasıyla İspanya ve ABD izlemektedir. Çin ve İtalya’nın yerini koruduğu ve Türk turizm sektörü 2017 yılında 37,6 milyon turistle 8. sıraya yükseldiği görülmektedir.

Tablo1.2. Dünyada En Fazla Turizm Geliri Elde Eden Ülkelerin Sıralaması (2016-2017)

ÜLKELER	TURİZM GELİRİ (MİLYAR \$) (2017)	2016 SIRALAMA	2017 SIRALAMA
ABD	210,7	1	1
İSPANYA	68	2	2
FRANSA	60,7	3	3
TAYLAND	57,5	4	4
İNGİLTERE	51,2	5	5
İTALYA	44,2	7	6
AVUSTRALYA	41,7	9	7
ALMANYA	39,8	8	8
ÇİN	35,6	12	9
JAPONYA	34,1	11	10

Kaynak: <http://www.turob.com>, (2019)

Tabloda 2016 ve 2017 yılları için en fazla turizm geliri sağlayan ülkelerin başında ABD, İspanya ve Fransa gelmektedir. ABD 210,7 milyar \$ geliri ile 1. sıradadır. ABD, İspanya, Fransa, Tayland, İngiltere ve Almanya 2 yıl için yerlerini korumaktadır.

1.3.2.Türkiye’de Turizm Sektörü

Türkiye’deki turizm sektörünün tanıtımının yapılması ve pazarlama faaliyetleri, 1960 öncesindeki dönem, Planlı dönem, 1980’ler sonrası dönem ve 1990 sonrası dönemlerde dört farklı dönem için kronolojik bir şekilde incelenmektedir (Erdoğan, 2014: 30).

Türkiye’de 1950 yılında turizmin geliştirilmesi maksadıyla ilk yasal düzenleme olan Turizm Müesseseleri Teşvik Kanunu çıkarılmış olup, teşvik tedbirlerinden hangi şirketlerin faydalanacakları, teşviklerden faydalanma şartları ve turizm şirketlerinin kontrolü doğrultusunda kararlar alınmıştır (Yavuz ve Karabağ, 2009: 117).

Türkiye’de turizm sektörünün büyük değişimler kaydederek ilerleme gösterdiği 1963-2013 yılları arasını kapsayan dönem planlı kalkınma dönemidir Bu dönemde turizm vasıtasıyla ödemeler dengesine fayda da sağlamak; döviz gelirlerini arttırma yoluna gitmek; yeni iş imkânları ve Türk vatandaşlarına tatil imkânları sunmak amaçlanmıştır (Başçı, 2011: 39).

1980 sonrası ‘Turizmi Teşvik Yasası’ yürürlüğe girmiş olup bununla birlikte turizm sektörü düzenli bir hale getirerek, gelişimini sağlayarak, hareketli bir yapıya kavuşturacak düzenlemeler ortaya çıkarılmış ve turizm sektörünün gelişimine çok önemli bir hız kazandırılmıştır (Yavuz ve Karabağ, 2009: 119).

1990’ lı yıllara bakıldığında Türk turizm sektörü yatırım, teşvik, konaklama gibi arz kapasitesinin geliştirilmesini hedefleyen bir çizgiden çıkıp turizmin çeşitlenmesi, pazarlanması, çeşitlenmesi, markalaşması ve kaliteli hizmet üzerine yoğunlaşmıştır (Kastal, 2008: 7).

1.4.2.1.Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Türkiye'de 1980'de “Turizmi Teşvik Kararı” ile başlayan turizm sektörüne yönelik politika çalışmaları 1982 “Turizmi Teşvik Yasası” ile devam etmiştir. Turizmin 1985 yılında “Kalkınmada Özel Önem Taşıyan Sektörler” kapsamına girmesiyle sektörün ilerlemesindeki engel durumlar büyük bir düzeyde ortadan kaldırılmış ve turizm sektörü kısa bir sürede Türk ekonomisinde vazgeçilemez bir yere gelmeyi başarmıştır (Zengin, 2010: 106).

24 Ocak 1980 ekonomik kararların ardından Türkiye’de, ihracat ve sanayileşme doğrultusunda ilerleyen sektörlere öncelik verilmiş ve böylece Türkiye’de turizm sektörü, ihracat yönlü sanayileşmeye gidilmesinde; kolay ve verimli olmakla beraber göreceli olarak da ucuz bir araç görülmüştür (Tosun, 1999: 219).

Turizm sektörü, uluslararası kültürel ve bütünleştirici etkisi ile birlikte dünya barışının korunması özelliği ve günümüzde yabancı para girdisini arttırması, iş alanı açma gibi birçok özelliği ile ulusal ekonomiye fayda sağlaması yönünden büyük öneme sahip bir sektördür. Ülkemiz ekonomisinin temel yapı taşı olarak görülen turizm sektörü, enflasyona ve işsizliğe ve bununla beraber bugünkü dış ticaret açığına çözüm aramakta olan hükümetlerin üzerinde durduğu bir konudur (Çımat ve Bahar, 2003: 2).

Turizm sektörü Türk ekonomisinde ulaşım sektörüne de olumlu yönde faydaları olmakta ve bu sektöre sağladığı fayda gelişimini hızlandırmaktadır. Buda Türkiye’de turizm sektörünün her yıl artan turizm gelirleri ile büyüyen ve büyüme potansiyeli olan bir sektör olarak göstermektedir (Erdoğan, 2014: 34).

Türkiye gibi gelişen bir ülkenin uluslararası turizm sektörüne ilgi gösterilmesinin sebepleri (Çımat ve Bahar, 2003: 4);

- ✓ Turizm talebinin gün geçtikçe hızlı bir şekilde artması,
- ✓ Turizmin döviz darboğazı sorunlarına çözüm sağlayabilmesi,
- ✓ Turizm sektörünün gelişim maliyetlerinin düşük olabilmesi,
- ✓ Turizmin ekonomik kısıtlama ve kotalardan daha az etkilenmektedir.

Türk turizm sektörünün son 10 yıla ilişkin bilançosu incelendiğinde büyük ilerlemeler gösterdiğini ve turizm konusunda ilerlemiş birçok ülke ile rekabet edilebilir seviyeye ulaştığı görülmektedir (Tunç Hussein ve Saç, 2008: 130).

Türkiye ekonomisi değerlendirilirken son yıllarda gerek turist hareketleri, gelirleri, istihdam durumlarına dikkat edilmesi gerekir.

1.4.2.1.1.Gelen Turist Sayısı

Tablo 1.3. Milliyetlere Göre Türkiye' yi Ziyaret Eden Yabancıların Dağılımı

ÜLKELER	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Almanya	5.028.745	5.041.323	5.250.036	5.580.792	3.890.074	3.584.653
Rusya Fed.	3.599.925	4.269.306	4.479.049	3.649.003	866.256	4.715.438
İngiltere	2.456.519	2.509.357	2.600.360	2.512.139	1.711.481	1.658.715
Bulgaristan	1.492.073	1.582.912	1.693.591	1.821.480	1.690.766	1.852.867
Gürcistan	1.404.882	1.769.447	1.755.289	1.911.832	2.206.266	2.438.730
Hollanda	1.273.593	1.312.466	1.303.730	1.232.487	906.336	799.006
İran	1.186.343	1.196.801	1.590.664	1.700.385	1.665.160	2.501.948
Fransa	1.032.565	1.046.010	1.037.152	847.259	555.151	578.524
A.B.D	771.837	785.971	784.917	798.787	459.493	329.257
Suriye	730.039	1.252.826	1.176.490	847.275	291.754	404.203

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> (2019)

Tablo 1.3 incelendiğinde 2012- 2017 dönemine bakıldığında Türkiye' ye yönelik uluslararası turizm hareketlerinde dünya turizminde ilk 3 sırada sırasıyla Almanya, Rusya Federasyonu, İngiltere bulunurken son 3 sırada ise Fransa, ABD ve Suriye bulunmaktadır.

1.4.2.1.Turizm Gelirleri

1963 yılı itibariyle turizmle ilgili istatistikler düzenli bir şekilde tutulmaya başlanmış olup 1963 yılından bugüne kadar turizm gelirleri istisnai bazı yıllar haricinde artan bir trend göstermiştir (Ünlüönen, vd., 2009: 247).

Türkiye turizm gelirleri bakımından değerlendirildiğinde ise tablo 1.4'te görüldüğü gibi Türkiye'de turizm gelirlerinin gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payı 2003 yılında % 4.4 iken 2007 yılına kadar kademeli bir düşüş görülmektedir. 2008 yılından 2017 yılına kadar ara ara görülen düşüşler görülse de yükselme olmuştur.

Tablo1.4. Yıllara Göre Turizm Gelirleri (2003-2017)

Yıllar	Turizm Gelirleri(1000\$)	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı (%)
2003	13.854.866	4,4
2004	17.076.607	4,2
2005	20.322.111	4,1
2006	18.593.951	3,4
2007	20.942.500	3,1
2008	25.415.067	3,3
2009	25.064.482	3,9
2010	24.930.997	3,2
2011	28.115.692	3,4
2012	29.007.003	3,3
2013	32.308.991	3,4
2014	34.305.903	3,7
2015	31.464.777	3,7
2016	22.107.440	2,6
2017	22.972.491,93	3,1

Kaynak: <http://www.kultur.gov.tr> (2019)

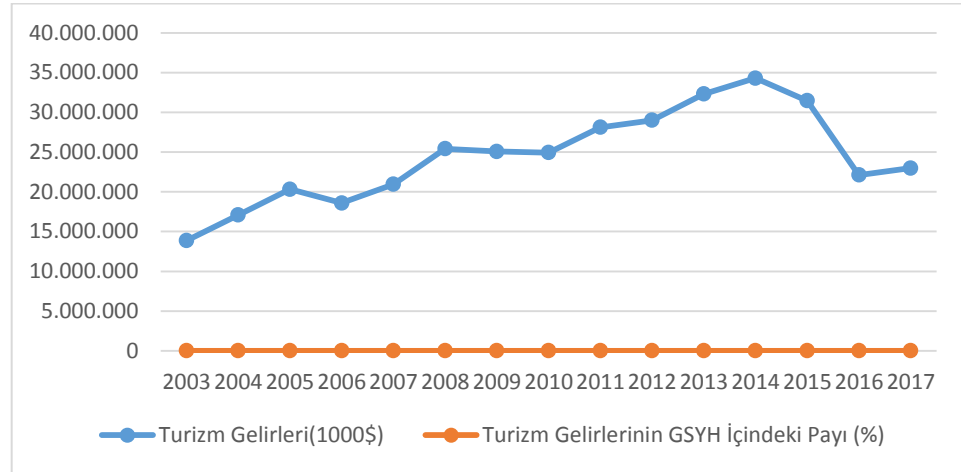
Tablo 1.5. Ülkelere Göre Turizm Gelirleri (Milyar \$) Avrupa Sıralaması

Başlıca Ülkeler	2017	2018	2019
İspanya	68.1	60.5	56.6
Fransa	60.7	54.5	58.3
İngiltere	49.0	47.9	50.2
İtalya	44.2	40.2	39.4
Almanya	39.8	37.5	36.9
TÜRKİYE	22.5	18.7	26.6
Avusturya	20.5	19.3	18.2

Kaynak: <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR-232959/2018-yili-genel-turizm-istatistikleri.html>, (2019)

Tablo 1.5’de 2017, 2018, 2019 yılları için ülkelere göre turizm gelirleri Avrupa sıralaması gösterilmektedir. Tabloda görüldüğü gibi 1. sırada İspanya yer almaktadır. Türkiye bu sıralamada 6. sırada yer almaktadır.

Grafik 1.1. Yıllara Göre Turizm Gelirleri (2003-2017)

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığından elde edilen verilerden hazırlanmıştır.

1.4.2.2. Turizmde İstihdam

İstihdam, kişilerin çalışmak ve gelir elde etmek istemeleri ve bunun iradesinde olarak, mal veya hizmet üretimi için çalıştırılmaları olarak tanımlanabilir (Ünlüöner ve şahin, 2011: 2). Turizm bir ölkede yarattığı geniş bir dizi aktiviteler ile çoğu zaman diğer ekonomik faktörlerden daha fazla istihdam olanakları vadeder (Erdoğan, 1995: 224).

Ölkemiz gibi gelişmekte olan ölkelerin birçoğunda amaç, sanayileşerek kalkınmalarını gerçekleştirmektir. (akır, 1999: 139). Dünyadaki ölkeler ve Türkiye’de amaç iş alanları yaratmaksa bu turizm yatırımları olmalıdır. Bu sektör emek-yoğun bir sektör olmasından dolayı, emek gücüne olan ihtiyaç bu sektörde hiçbir zaman azalmayacak olup ve bunun aksi yönünde gün geçtikçe artacaktır. Bu nedenle turizm yatırımlarına ağırlık verilmelidir(Yanardağ ve Avcı, 2012: 44).

Turizm sektöründe yapılmış olan yatırım ve giderlerin, diğer sektörlerle kıyasla yüksek bir oranda istihdam sağladığı kabul görölmelidir. Turizm sektöründe istihdam edilen insanların sayısını artıran unsurlar şunlardır (İçöz ve Kozak, 1998: 225):

- ✓ Emek yoğunluğu
- ✓ Düşük ücretli iş yerlerinin fazla olması
- ✓ Geçici süreli ve yarı zamanlı iş yerlerinin fazla olması
- ✓ Sezonun yoğunluğu ve dönemselliği

Tablo 1.6. Türkiye’de Turizm Sektöründe İstihdam

Yıllar	Türkiye			
	Doğrudan (000 kişi)	%	Toplam istihdam (000 kişi)	%
2010	426,913	1,9	1793	8,2
2011	462,573	1,9	2034,4	8,7
2012	467,771	1,9	1947,53	8,1
2013	473,59	1,9	2005,47	8,1
2014	488,52	1,8	2124,02	8,1
2015	482,937	1,8	2094,66	7,8
2016	415,393	1,5	1976,42	7,2
2017	461,829	1,6	2093,58	7,2
2018	47,827	1,6	2158,35	7,4

Kaynak: <https://www.wttc.org> (2019)

Türkiye geneli turizm sektörü istihdam verileri tablo 1.6’da incelendiğinde, 2010 yılında doğrudan 426,913 kişiye istihdam sağlarken, toplam istihdam içindeki payı % 8,2 olarak görülmekte olup yıllar itibari ile de artış olduğu görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.PERFORMANS KAVRAMI VE PERFORMANS DEĞERLENDİRME

2.1. Performans Kavramı

Performans, belirlenmiş olan amaçlara ulaşabilmek için sarf edilen planlı uğraşların ve çıkan sonuçlarının nitelik ya da nicelik olarak değerlendirilmesinin yapılmasıdır. Başka bir deyişle bir nesnenin, öncelikleri belirlenmiş olan bir konu üzerinde belirli bir zamanda hedeflere göre çözümler üretebilme kabiliyeti olarak tanımlanabilmektedir (Erdil ve Kalkan, 2005: 105).

İşletme performansı kavramı ise işletme yapısal durumu, mali ve sermaye yapıları ile ilgili olarak sorulan sorulara cevap veren analiz, ölçümü, değerlendirilmesi ve yorumlanması amacına ulaşan nitelik ve nicelik yönlü bir çalışmadır (Özçelik ve Kandemir, 2015: 98). Bir şirkette, şirketin performansı ile bu şirketin hedeflerine ulaşma uğraşları ve gerçekleştirmeyi arzu ettiği amaçlarını ifade etmekte olup şirketin performansı şirketin ilerideki zamanlarda hangi konumda ve hangi büyüklükte olmak istediklerini belirler (Arslantürk, 2009: 21).

Finansal performans ise, bir firmanın var olan kaynaklarını ne ölçüde verimli kullandığı finansal performans olarak ifade edilmekle birlikte bunun ölçülebilmesi için, verilerin toplanıp, analizinin yapılması ve hedeflerin doğru bir şekilde tespit edilmesi gibi bir takım karışık ve zor bir süreç gerekmektedir (Karaoğlu ve Şahin, 2018: 63). Bir işletmenin varlıklarını kullanarak o işletmeden beklenen iktisadi fayda ve değeri gerçekleştirebilme düzeyi işletmenin performans seviyesini belirler. İşletmeden beklenen ve gerçek olan değer arasındaki bağlantı performans seviyesini ortaya koymaktadır (Cenger, 2011: 33).

Firmalarda, finansal performansın belirli zaman aralıklarıyla ölçümünün yapılması, mevcut finansal durumun nasıl olduğunu görmeleri ve ileriye yönelik

alınacak kararlar açısından önem gösterilmesi gereken bir durumdur. Firmaların finansal performanslarını ölçülmesi rakip firmaların mali performansı ile kendilerininkini karşılaştırmasını yaparak güçlü ve zayıf taraflarını belirleyebilirler (Özbek, 2016: 274).

2.2.Performans Ölçümlerinin Rolü

Finansal performans ölçümlerinin yaygın olarak kullanılmasının sebebi, değişmez ve tarafsız olmasından kaynaklanmaktadır. Finansal performans göstergeleri, firmaların uzun süreli olan hedeflerini ifade etmekte olup bunun yanında şirket performansına tam bir bakış açısı getirmektedir. Performans ölçümünün verimli, tutumlu ve aktif kaynak kullanılmasını garanti altına alacak sistemlerin kurulmasını ve geliştirilmesini ön plana çıkardığı görülmektedir (Aktaş, 2017: 6-8).

Performans ölçümünün hangi noktalar açısından gerekli olduğu şu şekilde açıklanabilir (Cenger, 2011: 34):

- ✓ Bir değer ölçümü yapılmadan yönetiminin yapılamayacağı,
- ✓ Neyin geliştirilmesi, nasıl dikkat gösterilmesi gerektiğinin tanınmasının yapılması,
- ✓ Çalışanların kendi performanslarını gözlemlemeleri için çizelge oluşturulması,
- ✓ Verimsizliklerin mali bedellerinin belirlenmesi,
- ✓ Karşılaştırma yapılması için standartların oluşturulması,
- ✓ İşin amaçlarına uygun olarak çabaların belirlenmesi

2.3.Performans Değerlendirmenin Önemi

Bir işletmenin hedeflerini ne derece başarabildiğini ve bulunduğu sektördeki nispi konumunu öğrenebilmek için en güvenilir yöntem performans ölçümüdür (Çakır ve Perçin, 2013: 449). Firmalarda sağlıklı bir yönde karar alınması ve planlama fonksiyonunun verimli bir şekilde yürütülebilmesi için istikrarlı ve düzenli olarak finansal analiz yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple firma yöneticilerinin finansal performansın ölçmesi ve analizi gelmektedir (Acar, 2003: 21).

Finansal performans değerlendirmesi, karar alıcı kişilerin doğru kararlar almaları ve aldıkları kararlar neticesinde şirketin başarı oranlarının yükseltilmesi adına büyük önem arz etmektedir. Bunun yanında geçmişte yapılan çalışmaları değerlendirip

firmanın, performansını etkileyen etmenleri belirleyerek, kontrolünü yapması ve kaynakları bu koşullara göre düzenlemesi, gelecekteki hedeflerine zamanında ulaşması ve bu yaparken daha verimli bir şekilde gerçekleştirmesi yönünden de önemlidir. (Bayyurt, 2007: 578). İşletmelerin yaşanan hızlı ekonomik gelişmeleri takip ederek ve yaşanan değişimlere uyum göstererek kapasitelerini geliştirmeleri ve çevresel değişime duyarlı olacak bir yapı oluşturmaları ve performanslarını devamlı olarak ölçebilmeleri önemli ve gereklidir (Karaman, 2009: 413).

2.4.Finansal Performansta Kullanılan Oranlar

Finansal analizci ve yönetici firmanın finansal tablolarını yorumlarken finansal oranlardan yararlanırlar. Oran, bir sayının başka bir sayıya bölünme işleminin yapılmasıdır ve finansal tabloları yorumlamada ve değerlendirmede yardımcı olurlar (Okka, 2012: 119). Firma içerisinde veya firma dışından oluşmuş farklı grupların ve bunların farklı amaç ve istekleri olması üzerine finansal yönlerden analiz edilmelidir. Bütün analitik ihtiyaçlara tek bir tane finansal oran olmamakla birlikte farklı grupların farklı amaçlarına yönelik olarak likidite oranları, etkinlik oranları ve bununla beraber faaliyet oranları, karlılık oranları ve piyasa oranları olarak sınıflandırılabilir (Aydın, vd., 2015: 109).

2.4.1. Likidite oranları

Firmaların KVB ödeme kapasitesini ortaya çıkarmak maksadıyla bu oranları hesaplanmaktadır. Likidite oranları işletmenin mali tablolarında bulunan kısa vadeli borçlar ile dönen varlıklar üzerinde durmaktadır (Dağlı, 2013: 62). Ekonomik faaliyette olan bir firmanın var olan durumunu sürdürebilmesi için ekonomik açıdan yükümlülüklerini ödeme zamanı geldiğinde, ödeyebilecek bir durum içinde olması gerekmektedir. Firmanın kendisinden talep edilen paraları ödeme imkânına sahip durumda olması likidite olarak adlandırılmaktadır(Orak, 2015: 28).

2.4.1.1. Cari Oran

İşletmenin nakit akışının ölçülmesinde kullanılan bu oran dönen varlıkların kısa vadeli borçları ne kadar karşıladığını gösterir. Yani, cari oran ne kadar yüksek olursa

işletmenin borçlarını ödemesi kolaylaşır ve işletmenin likiditesini arttır. Cari oranın 2.0 olması iyi olarak kabul edilir (Dağlı, 2013: 63). Bununla beraber cari aktiflerin nakde dönüşebilme hızı da önemli olmakla birlikte sektör ortalamasının da yüksek olması uygun olacağı genel kabul görmektedir (Okka, 2012: 120):

$$\text{Cari Oran} = \frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Borçlar}}$$

2.4.1.2. Asit Test Oranı

Hassas oran, çabuk oran veya asit test oranı olarak adlandırılan bu oran dönen varlıklar arasında yer alan stokların dönen varlıklardan düşürülmesi ile hesaplanır. İşletmelerin iflasa gitmesi durumunda stokların değer kaybetme olasılığı yüksektir. Bu nedenle çıkartılmaktadır. Bu oran için ise 1,0 veya bundan büyük olması uygun görülmektedir.(Aydın, vd., 2015: 113).

$$\text{Asit Test Oranı} = \frac{\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar}}{\text{Kısa vadeli Borçlar}}$$

2.4.1.3. Nakit Oranı

Nakit oranı, nakit ve nakit benzerlerinin, KVB'lara oranlanması ile hesaplanmaktadır. Bu oranın pay kısmında kasa, bankalar, menkul kıymetler ve finansal varlıklar yer almaktadır. Oranın payında KVB yer aldığı için asit test oranına kıyasla daha katı bir ölçüm olarak kabul edilir ve %20'nin altına düşmemesi ileri sürülür (Akgüç, 1998: 30).

$$\text{Nakit Oranı} = \frac{\text{Hazır Değerler}}{\text{Kısa Vadeli Borçlar}}$$

2.4.2. Faaliyet Oranları

Bu oranlar, firmaların sahip oldukları varlıkları ne ölçüde verimli bir şekilde kullandıklarını gösteren oranlar olup, pay kısmında satışlar, payda kısmında ise ilgili hesap kalemleri yer almaktadır. Bu oranlar satışlarla stokların, alacakların ve diğer aktifler arasında ki uygun bir oranın bulunmasını önermektedir. Faaliyet oranları

varlıklara yatırılacak her bir liranın yaratmış olduğu satış tutarını ölçer (Ceylan ve Korkmaz, 2018: 65).

2.4.2.1. Aktif Devir Hızı

Aktif devir hızı, net satışların toplam aktiflerin kaç katı olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle işletmenin satış gelirini sağlarken aktiflerin ne derece etkin kullandığını göstermektedir. Bu oranın yüksek olması işletmenin tam kapasite ile faaliyetlerine devam ettiğini gösterirken, düşük olması ise işletmede tam kapasite ile çalışılmadığını göstermektedir (Poyraz, 2008: 93).

$$\text{Aktif Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

2.4.2.2. Duran Varlık Devir Hızı

Bu oran, firmanın etkinliğinin ölçülmesinde kullanılmakta ve net satışların duran varlıklara bölünmesi ile hesaplanır. Bu oran duran varlıklara yapılan yatırımın seviyesini belirleme durumuna yardımcı olmaktadır. Oranın genel olarak 2 olması yeterli görülür. Oranın düşmesi kapasite kullanım oranının düştüğünü gösterirken oranın artması kapasite kullanım oranının arttığını gösterir (Çabuk ve Lazol, 2009: 192).

$$\text{Duran Varlık Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Duran Varlıklar}}$$

2.4.2.3. Dönen Varlık Devir Hızı

Bu oran, firmanın dönen varlıklarının etkinliğini ölçmek için hesaplanır. Oranın her şirket için geçerli sayılabilecek bir sonucu olamamakla birlikte oranın yüksek çıkması firmanın dönen varlıkların firmanın ihtiyacından az olduğunu ve düşük olarak çıkması ise firmanın dönen varlıklarının olması gerektiğinden fazla düzeyde olduğunu göstermektedir (Yaslıdağ, 2012: 171).

$$\text{Dönen Varlık Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Dönen Varlıklar}}$$

2.4.2.4. Özsermaye Devir Hızı

Bu oran, bir işletmenin özsermayesini ne kadar etkili kullandığını göstermektedir. Bir işletmenin özsermaye devir hızı yüksekse özsermayesini etkin kullandığını gösterir. İşletmeler, büyüdükçe daha fazla öz kaynak kullanımı içerisine girerler. Bu nedenle büyük işletmelerin öz sermaye devir hızları küçük ve yeni işletmelere göre daha yavaştır (Korkmaz, 2009: 64).

$$\text{Özsermaye Devir Hızı} = \frac{\text{Net satışlar}}{\text{Özsermaye}}$$

2.4.3.Kaldıraç Oranları

Finansal kaldıraç oranları firmanın hangi ölçüde borçla finanse edildiğini göstermektedir. Firma borçlandıkça finansal kaldıraç yükseldiği için borçlarıyla ilgili yükümlülükleri karşılaması zorlaşacaktır. Farklı bir açıdan bakıldığında ise borçlar önemli bir finansman kaynağıdır. Faiz matrahında düştüğü için vergi avantajı sağlar. “Firma faiz oranı = şirket kar oranı” oluncaya kadar borçlanabilir (Okka, 2012: 125).

2.4.3.1.Borç/ Özsermaye Oranı

Bu oran, hem kısa vadeli, hem de uzun vadeli mali analizde önemlidir. Şirkete kredi verenler, borç/ özsermaye oranının düşük olarak çıkmasını, şirket ortakları ise bu oranın yüksek çıkmasını isterler. Bu oran, şirketin büyümesi sonucunda nasıl finanse edileceğini ve işletmeyi kimlerin finanse ettiğini göstermektedir. Bu oranı değerlendirirken 1’den büyük olması istenir ve oranı değerlendirirken işletmenin aktiflerinin likiditesi, sektördeki rekabet gibi unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır (Ceylan ve Korkmaz, 2018: 54).

$$\text{Borç – Özsermaye Oranı} = \frac{\text{Toplam Borç}}{\text{Özsermaye}}$$

2.4.3.2. Finansal Kaldıraç Oranı

Bu oranı, KVB ve UVB toplamının, toplam aktiflere ya da toplam pasiflere oranlanması ile hesaplanır. Toplam borç oranı aktiflerin ne kadarlık bölümünün yabancı kaynaklar ile birlikte finanse edildiğini göstermektedir (Yaslıdağ, 2012: 165).

$$\text{Finansal Kaldıraç Oranı} = \frac{\text{Toplam Borç}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

2.4.3.3.Özsermaye Çarpanı

Öz sermaye çarpanı, toplam aktiflerin öz sermayenin kaç katı olduğunu gösteren oran olup bu oranının düşük olması firmanın borç yükünün az olduğunu göstermekte ve bu firmanın lehine bir durumdur (Okka, 2015: 126).

$$\text{Özsermaye Çarpanı} = \frac{\text{Toplam Aktifler}}{\text{Özsermaye}}$$

2.4.4.Karlılık Oranları

Karlılık oranları, firmaların karlılık durumlarının ortaya çıkartılmasında kullanır. Karlılık oranları yorumlanırken, aynı sektörde bulunan diğer şirketlerin karlılık oranları ve ekonominin genel durumu dikkate alınmalıdır (Ercan ve Ban, 2010: 45). Karlılık oranları satışlar, daha önemlisi yatırımlar sonucunda elde edilmiş olunan karlılığı gösterip yönetimin etkinliğini değerlendirerek ekonomik çıkarları firmanın uzun süreli olarak yaşamını devam ettirmesine bağlı olarak herhangi biri karlılık oranları daha dikkate alır (Aydın, vd., 2015: 125).

2.4.4.1.Net Kar Marjı Oranı

Bu oran, firma faaliyetlerinin net etkinliği konusu hakkında bilgi vermekte olup bu oranın yüksek çıkması olumludur. Bu oran için bir standart yoktur ancak büyük sanayi işletmelerinde %4-6 arasında olması uygun görülmüştür. Oranı oluşturmakta

olan pay ve payda enflasyondan birbirine benzer bir biçimde etkilendiği için bu oran üstünde enflasyonun pek fazla etkisi olmamaktadır (Çabuk ve Lazol, 2009: 196).

$$\text{Net Kar Marjı Oranı} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Net Satışlar}}$$

2.4.4.2. Aktif Karlılık Oranı

Bu oran toplam aktiflere yapılan yatırımların kar yaratmada ne kadar verimli olup olmadığını gösterir. Oranın yüksek çıkması aktiflerin verimli kullanıldıklarının, faiz oranlarının ise düşük olduğunu gösterir (Okka, 2015: 126).

$$\text{Aktif Karlılık Oranı} = \frac{\text{Dönem Net Karı}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

2.4.4.3. Özsermaye Karlılık Oranı

Öz sermaye karlılık oranı şirket sahibi veya sahipleri tarafından temin edilen sermayenin 1 birimine düşen kar durumunu ortaya çıkarmaktadır (Akgüç, 1998: 64).

$$\text{Özsermaye Karlılık Oranı} = \frac{\text{Dönem Net Karı}}{\text{Özsermaye}}$$

2.4.4.4. Brüt Kar Marjı Oranı

Satılan malların maliyeti çıkarıldıktan sonra şirket satışlarının görece karlılık durumunu ölçen oran brüt kar marjı oranıdır (Aydın, vd., 2015: 126).

$$\text{Brüt Kar Marjı Oranı} = \frac{\text{Brüt Satış Karı}}{\text{Net Satışlar}}$$

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BİST'DE İŞLEM GÖREN TURİZM ŞİRKETLERİNİN FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ

3.1.Borsa İstanbul (BİST)'da İşlem Gören Turizm Şirketleri Hakkında Genel Bilgi

Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren turizm şirketi sayısı 12'dir. Ancak Ulaşlar Turizm Yatırımları ve Dayanıklı Tüketim Malları Ticaret Pazarlama A.Ş.'nin bazı verilerine ulaşamadığı için analizin sağlıklı sonuç vermesi için çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu çalışmaya dahil edilen turizm şirketleri hakkındaki genel bilgiler aşağıda özetlenmektedir(www.kap.org.tr,2019):

Altın Yunus Çeşme Turistik Tesisler A.Ş.

Altın Yunus Çeşme Turistik Tesisler Anonim Şirketi Yaşar Holding kurulmuştur. 1974 yaz sezonunda faaliyete geçmiştir. İzmir'in Çeşme ilçesinde kurulmuştur. 28.08.1987 yılında BİST' te kote olmuştur. Türkiye'nin en büyük tesislerinden biridir. Türkiye turizmi açısından büyük önemi olan tesis kendini yenileyen ve modern hizmet anlayışına sahip olan bir işletmedir.

Avrasya Petrol Ve Turistik Tesisler Yatırımlar A.Ş.

10 Temmuz 2006 tarihinde kurulmuş olan bu şirketin esas faaliyetleri arasında petrol tesisleri ve turistik tesisleri kurmak, işletmek bunun yanı sıra işletme hakkı vermek, işletme kurup satmak, kurulmuş işletmeleri devir almak yer almaktadır.

Etiler Gıda Ve Ticari Yatırımlar Sanayi Ve Ticaret A.Ş

Etiler Marmaris olarak, 1995 yılında İstanbul'un Etiler semtinde faaliyete geçilmiş, 23. yılında 57 şubesiyle ülkemizin birçok noktasında hizmet vermektedir. 2012 yılında işletme unvanı 'Etiler Gıda ve Ticari Yatırımlar Sanayi ve Ticaret A.Ş.'''

olarak değiştirilmiş olup ve hâlihazırda Türkiye’de toplam 11 ilde 57 şube ile büyümekte olan ve yurtiçi ve yurtdışında yatırımlarına devam etmektedir.

Kuştur Kuşadası Turizm Endüstri A.ř

Kuştur Club Tatil Köyü 1968 yılında Aydın Kuşadası’nda kurulmuş ve beş yıldız sınıfında 170.000 m’lik alana sahip bir botanik bahçedir. Kuştur Kuşadası Turizm Endüstrisi A.ř Türkiye’de tatil kulüpleri işletmektedir. Kulüpleri restoranlar, barlar, havuzlar ve plajlar, spor ve Türk hamamı tesisleridir. şirketin kulüpleri ayrıca üstün, bahçe, aile ve süit odalar sunmaktadır.

Marmaris Altınyunus Turistik Tesisler A.ř

1986 yılında kurulan bu şirket turizm şirketi alanında hizmet vermektedir. 1987 yılından bu zamana kadar İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında Ulusal Pazarda işlem görmektedir. Türkiye’nin ilk 1000 yataklı tatil köyü ünvanını taşımaktadır.

Martı Otel İşletmeleri A.ř.

1967 yılında Martı Grubunun temelleri atılmış olup Martı Resort Otel Türkiye’nin ilk resort oteli olup, 33 yatak kapasitesiyle hizmet sağlamaya başlamış olup bugün 5 yıldızlı otel olarak hizmet sunmaya devam etmektedir.

Merit Turizm Yatırım Ve İşletme A.ř.

1988 yılında kurulan bu şirket, günümüzde Merit International Hotels & Resorts çatısı altında birbirinden önemli otelleri ve 2000’ni aşmış olan yatak kapasitesiyle Dünya ve Türkiye’de ileri gelen otel işletmelerinden biri olarak hizmetlerine devam etmektedir. (<http://www.meritturizm.com/>,2019)

Metemtur Otelcilik Ve Turizm İşletmeleri A.ř.

Ağustos 1985 yılında kurulmuş olan Metemtur Otelcilik Ve Turizm İşletmeleri A.ř., 1989 yılında Bodrum’un Günbet ilçesinde tatil köyü olarak açılmış olup 2010 yılına kadar tatil köyü firma tarafından kiralayıp ve işletmek üzere hizmetlerine devam etmiş ve 2010 yılının sonu itibariyle tatil evleri yapılması amacıyla inşaat sürecine girmiş olup Borsa’da 2002 yılında Halka açık bir işletme olarak işlem görmektedir.

Petrokent Turizm A.Ş

01 Mart 1977 yılında kurulmuş olan Petrokent Turizm Anonim Şirketinin faaliyet konusu Turizm Yatırımı ve İşletmeciliğidir. Şirket 1989 yılından itibaren Side Tatil Köyü'nü, Abant Tatil Köyü'nü ise 1991 yılından itibaren hizmet bünyelerine alarak Türkiye turizminin hizmetine sunmuştur.

Tek-Art İnşaat Ticaret Turizm Sanayi Ve Yatırım A.Ş.

Firma, turistik tesis, otel, tatil köyü amaçlarına doğrultusunda tesis ve eklenti ünitelerini bütünüyle yada bölümler şeklinde inşa etmek, kurmak bunun yanında kiralamak, işletmek, gibi bu hususlarla ilgili olarak faaliyetinde bulunmakta olup Tek-Art İnşaat Ticaret ve Sanayi A.Ş., Toptem A.Ş.'nin Tek-Art Turizm Zigana A.Ş. ile 2010 yılında birleşmesi sonucunda turizm faaliyetinin yanı sıra inşaat ve taahhüt işlerini yapabilir duruma gelmiştir.

Ütopya Turizm İnşaat İşletmecilik Ticaret A.Ş

1980 yılında şahıs işletmesi olarak kurulan işletme 1990 yılında Zekai Dursun İnşaat Turizm Ticaret A.Ş.'te dönüştürülmüştür. İşletmenin ana merkezi Ankara'da olmakla birlikte Alanya'da şubesi bulunmaktadır. Ana faaliyet konusu turizm olup otel işletmeciliği, kanal ve tünel inşaatı gibi alanlarda da çalışmalarına devam etmektedir. İşletmenin adı 2010 yılında "Ütopya Turizm İnşaat İşletmecilik Ticaret A.Ş." olarak değiştirilmiş ve beş yıldızlı işletme standartlarına uygun olarak hizmet sağlamaya devam etmektedir (<http://www.utopyainsaat.com.tr>, 2019).

3.2.Literatür Taraması

Daha önce yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde turizm işletmelerin finansal performanslarını AHP, TOPSIS, VIKOR, ve BORDA yöntemlerinin bir arada kullanılarak ölçmeye yönelik yapılan çalışma sayısının, özellikle de Türkiye'deki turizm şirketlerine yönelik yapılmış çalışma sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde yapılan literatür taraması sonucunda çok kriterli karar verme yöntemleri ile performans analizi konulu çalışmalar tabloda gösterilmektedir.

Tablo 3.1. Literatür Tablosu

YAZAR/YIL	AMAÇ	YÖNTEM	KAPSAM	SONUÇ
(Feng, Wang 2000)	Bu çalışmada hava yolu şirketleri için mali oranlara göre bir performans değerlendirme süreci oluşturulmaya çalışılmıştır.	Gri İlişki Analizi ve TOPSIS Yöntemi	Tayvan'ın Sivil Havacılık Birliği tarafından yayınlanan finansal tabloların yıllık verilerinden elde edilmiştir.	Sonuç, mali oranlar düşünüldüğünde, havayolları için performans değerlendirmesinin daha kapsamlı olabileceğini gösteriyor.
(Zhang vd. 2011)	Çalışmanın amacı Çin'deki Yangtze Nehri turizm rekabetini topsis yöntemi ile değerlendirmektir.	TOPSIS Yöntemi	Çalışma kapsamına 16 şehir dahil edilip değerlendirilmiştir.	Çalışma sonucunda Topsis değerlendirmesinin etkili bir yöntem olarak uygulanabileceği gösterilmiştir.
(Chang vd. 2010)	Çalışmanın amacı TOPSIS yöntemi kullanılarak yatırım fonlarının performansını değerlendirmektir.	TOPSIS Yöntemi	Çalışmada Tayvan'da 82 yatırım fonunun 34 aylık verisini kullanılmıştır.	Çalışma sonucunda yatırım fonlarının finansal performanslarının ölçümünde oldukça iyi sonuçlar verdiği görülmüştür.
(Tsao, 2003)	Çalışmanın amacı Tayvan'daki ticari bankanın yatırım değerlerinin Topsis yöntemi ile değerlendirilmektedir	TOPSIS Yöntemi	Çalışmanın kapsamına Tayvan'daki 16 Ticari banka dâhil edilmiştir.	Çalışma sonucunda bankaların borsa ortalamasından daha yüksek yatırım risklerini ortaya koymaktadır.
(Hosseini vd. 2013)	Tahran Borsasında şirketlerin performanslarının arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamaktadır.	AHP ve TOPSIS Yöntemi	Çalışmanın kapsamına Tahran Borsasında 50'den fazla olan şirketlerin 2009-2011 yılları dâhil edilmiştir.	Çalışma sonucunda üst sıradaki şirketlerin finansal tablolarının yatırımın sıralaması ve karar vermesinde neden kritik bir faktör olarak görülemeyeceğine ilişkin bir soruşturma ihtiyacına katkıda bulunmaktadır.
(Ayaydın, vd, 2018)	Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların performanslarını değerlendirilmesi amaçlamaktadır.	AHP ve TOPSIS Yöntemi	Türkiye'deki 29 mevduat bankasının 2011-2013 yıllarını kapsamaktadır.	Çalışma sonuçlarına göre en başarılı ve başarısız mali performans gösteren bankaların sıralaması yapılmıştır.
(Ergül, 2014)	Turizm sektöründe işlem gören işletmelerinin mali performanslarının test edilmektedir.	ELECTRE ve TOPSIS Yöntemleri	Çalışma 2005-2012 dönemi kapsayan Borsa İstanbul'da işlem gören turizm şirketleridir	Çalışma sonucunda performanslarına göre şirketlerin sıralaması yapılmıştır.

(Özçelik, Kandemir 2015)	Çalışmanın amacı turizm şirketlerinin finansal performanslarını ölçmektedir	TOPSIS Yöntemi	Analizde kullanılan Mali Tablolar, Borsa İstanbul'dan elde edilmiştir.	Sonuç olarak en iyi ve en kötü performansı gösteren şirketler sıralanmıştır.
(Erdoğan, 2014)	Borsa İstanbul'da işlem gören turizm şirketinin mali performansları Topsis Yöntemi ile analiz edilmiştir.	TOPSIS Yöntemi	Çalışma kapsamında 2005-2011 sürecinde yer alan 7 dönem için mali performans değerlendirilmiştir	Çalışma sonucunda en başarılı ve başarısız performans gösteren turizm şirketleri sıralanmıştır.
(Erdoğan, Yamaltdinova,2018)	Çalışmada, Bist' de kote olmuş 13 turizm şirketinin finansal performansları analiz etmek amaçlanmıştır.	TOPSIS Yöntemi	Çalışma BIST'te kayıtlı 13 şirketi için 2011-2015 dönemini kapsamaktadır.	Sonuçların yıllara göre istikrarlı olup ve bu şirketlerin çalışmada kullanılan verileri de diğer firmalara göre daha istikrarlı olduğu görülmektedir.
(Karkacier, Yazgan 2017)	Çalışmada turizm sektörü içerisinde faaliyet gösteren şirketlerin mali performanslarını değerlendirmesi amaçlamaktadır.	Gri İlişkisel Analiz Yöntemi	Çalışma kapsamına 2015 yılında Borsa İstanbul'a kayıtlı 10 turizm firmaları dahil edilmiştir.	Sonuç olarak, G firmasının en yüksek performansa sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
(Ecer, Günay, 2014)	BİST'de işlem gören turizm şirketinin finansal performanslarını mali oranlara göre değerlendirilmiştir.	Gri İlişkisel Analiz Yöntemi	9 turizm şirketi 2008-2012 dönemi	Turizm sektöründe faaliyet gösteren şirketler finansal performanslarına göre sıralanmıştır.
(Kandemir, Karataş, 2016)	Çalışmanın amacı Borsa İstanbul'da işlem gören mevduat bankalarının finansal performanslarının incelenmesidir.	Gri İlişkisel Analiz, TOPSIS ve VIKOR Yöntemleri	Çalışma BİST'de 12 mevduat bankasının 2004-2014 yıllarını kapsamaktadır.	Çalışma sonucunda kullanılan yöntemlerden en iyi ve en kötü performansa sahip şirketler sıralanmıştır.
(Özden, vd. 2012)	Çalışmada çimento sektöründeki şirketlerin, finansal performansları analiz edilmiştir.	VIKOR Yöntemi	Çalışmanın kapsamına 2011 yılında İMKB'de işlem gören çimento şirketleri dâhil edilmiştir.	Çimento sektöründeki şirketler performanslarına göre sıralanmıştır.
(Karakış, Göktolga, 2015)	Çalışmanın amacı, Borsa İstanbul'da işlem gören otomotiv imalat sektöründeki firmalarının finansal performanslarının değerlendirilmesidir.	AHP ve ELECTRE Yöntemleri	Çalışma 2010, 2011, 2012, 2013, 2014 dönemlerini kapsamaktadır.	İncelenen firma başarıları zaman içinde değişmekle birlikte firma sıralamalarında büyük sapmalar olmamıştır.

(Yanık, Eren, 2017)	Çalışmanın amacı, otomotiv imalat sektöründeki finansal performanslarını incelemektir.	AHP, TOPSIS, VIKOR ve ELECTRE Yöntemleri	Çalışma kapsamına 11 imalat işletmelerinin 2011-2015 yılları dahil edilmiştir.	Çalışma sonuçlarına göre sırasıyla F5, F4 ve F2 işletmelerinin üst sıralarda yer aldığı görülmüştür.
(Bülbül, Köse, 2011)	Çalışmanın amacı, Türkiye gıda sektöründe hizmet gösteren işletmelerin finansal performanslarının değerlendirilmesidir.	TOPSIS, ELECTRE Yöntemleri	Çalışmaya türk gıda sektöründe faaliyet gösteren 19 şirketlerin 2005, 2006, 2007 ve 2008 yılları dahil edilmiştir.	Çalışma sonucunda iki yönteme göre de en iyi performansa sahip şirket H şirketi olmuştur.
(Çakır, Perçin, 2013)	Çalışmanın amacı "FORTUNE Türkiye" dergisinin açıkladığı ilk 500 firmanın performans ölçümü değerlendirmektir.	SAW,, TOPSIS VIKOR ve BORDA Yöntemleri	2011 yılı için listesinde yer alan 10 lojistik firması çalışma kapsamına dahil edilmiştir.	Çalışma kapsamındaki firmalar finansal performans sıralamasına tabi tutulmuştur.
(Altın, Süslü, 2018)	Çalışmanın amacı, BIST’de işlem gören halka açık turizm işletmelerinin performanslarının değerlendirilmesidir.	Oran Analizi ve Tam Düzeltilmiş En Küçük Kareler Yöntemi	Çalışmada günlük veriler kullanılmış ve iki dönem şeklinde incelenmiştir.	Turizm sektöründeki faaliyet gösteren firmaların finansal performansları incelenmiştir.

Feng and Wang (2000) hava yolu şirketlerinin performans gri ilişkisel analiz ve Topsis yöntemleriyle değerlendirmiştir. Bilgi kaynakları Sivil Havacılık Birliği tarafından yayınlanan finansal tablolarının yıllık verileridir. Çalışmanın sonucunda havayolları için performans değerlendirmesinin daha kapsamlı olabileceğini gösteriyor.

Zhang vd. (2011), Çin’deki Yangtze Nehri Deltası’nın turizm rekabetini değerlendirmek için TOPSIS yöntemini kullanmıştır. 16 şehir değerlendirilip genel sıralamasına yer verilmiştir. Çalışma sonucunda şehirlerin turizm rekabet güçlerini geliştirecek taktikler tartışılmış ve TOPSIS değerlendirmesinin etkili bir yöntem olarak uygulanabileceğini göstermiştir.

Chang vd. (2010), Çalışmada Tayvan’da 82 yatırım fonunu TOPSIS yöntemi kullanılarak performansını değerlendirilmiş olup, bu yatırım fonunun 34 aylık verisini kullanılmıştır. Çalışma sonucunda yatırım fonlarının mali performanslarının analizinde oldukça iyi sonuçlar verdiği görülmüştür.

Tsao (2003), Tayvan’daki 16 ticari bankanın yatırım değerlerinin Topsis yöntemi ile değerlendirilmektedir. Çalışma sonucunda bankaların borsa ortalamasından daha yüksek yatırım risklerini ortaya koymaktadır.

Hosseini vd. (2013), Tahran Borsasında 50'den fazla olan şirketlerin 2009-2011 yılları arasında performanslarının AHP-TOPSIS yaklaşımı ve sıralama oranları arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışma sonucunda üst sıradaki şirketlerin finansal tablolarının yatırımın sıralaması ve karar vermesinde nasıl ve neden kritik bir faktör olarak görülemeyeceğine ilişkin bir soruşturma ihtiyacına katkıda bulunmaktadır.

Ayaydın, vd. (2018), Türk bankacılık sektöründe işlem gören 29 mevduat bankasının 2011-2013 dönemleri için performanslarının AHS ve TOPSİS yöntemleri yardımıyla değerlendirmektedir. Çalışma sonunda elde edilen sonuçlara göre en iyi mali performans gösteren bankalar 2011 The Royal Bank of Scotland Plc., 2012 Arap Türk Bankası A.Ş., 2013 JP Morgan Chase Bank N.A. olmuştur.

Ergül (2014), 2005-2012 yıllarını arasındaki BİST'de turizm sektöründe işlem gören şirketlerin TOPSIS ve ELECTRE yöntemleri kullanılarak finansal performansları analiz etmektedir. Yapılan çalışma sonucunda en yüksek finansal performansa sahip olan turizm işletmeleri 2005, 2006, 2011, 2012 yıllarında MAALT; 2007, 2010 yıllarında NETTUR ve 2008, 2009 yıllarında ise PKENT olmuştur. En kötü performansa sahip şirket ise 2005, 2006, 2007, 2008 yıllarında METUR, NETTUR, 2009, 2010 yıllarında FVORI; 2011 yılında METUR; 2012 yılında ise AYCES olmuştur.

Özçelik ve Kandemir (2015), turizm şirketlerinin finansal performanslarını finansal oranlardan yararlanarak TOPSIS yöntemi ile ölçmektedir. Analizde kullanılan mali tablolar, Borsa İstanbul'dan elde edilmiştir. Sonuç olarak 2010 da en iyi performansa sahip şirket; TEKTU, 2011 en iyi performansa sahip şirket; TEKTU, 2012 en iyi performans a sahip şirket MAALT, 2013 en iyi performansa sahip şirket MAALT ve 2014 en iyi performansa sahip olan şirket ise MAALT olduğu görülmüştür.

Erdoğan (2014), Bist'de işlem gören 7 turizm şirketinin 2005-2011 dönemini kapsayan yedi dönem için finansal performanslarının Topsis Yöntemi ile analiz edilmiştir. 2005, 2006 ve 2011 yıllarında en yüksek mali performans gösteren turizm şirketi MAALT, 2007 ve 2010 yılarında NETTUR, 2008 ve 2009 yıllarında PKENT olmuştur. 2005-2010 yılları arasında FVORI, 2011 yılında METUR en kötü performans gösteren şirket olmuştur

Erdoğan ve Yamaltdınova (2018), Bist' de kote olmuş 13 turizm işletmesinin TOPSIS yöntemi ile mali performanslarının değerlendirmektedir. Çalışma 2011-2015 yıllarını kapsamaktadır. Sonuçlar değerlendirildiğinde MAALT ve NTTUR işletmelerinin istikrarlı sağladığı görülmekte ve en fazla dalgalanmayı METEMTUR işletmesi göstermiştir.

Karkacier ve Yazgan (2017), Borsa İstanbul'da işlem gören 10 turizm şirketinin finansal oranlar yardımıyla 2015 yılındaki mali performanslarını GİA yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonunda, turizm firmalarının mali performanslarını değerlendirmek için kullanılmış olan finansal oranlardan %69,75 ile kaldıraç oranını en önemli oran olarak belirlenirken en iyi performans gösteren işletme ise G işletmesi olmuştur.

Ecer ve Günay (2014), Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren 9 turizm şirketinin 17 mali oran yardımıyla 2008-2012 yıllarını kapsayan ve Gri İlişkisel Analiz yöntemi kullanılarak değerlendirmiştir. Çalışma sonucunda finansal performans ölçümünde en önemli oran kaldıraç oranı çıkmış olup turizm şirketlerinin sıralaması yapılmış ve turizm sektörü için mali oranların performans belirlemede kullanılabileceği gösterilmiştir.

Kandemir ve Karataş (2016), Borsa İstanbul'a kayıtlı olan 12 mevduat bankasının mali performanslarını GİA, TOPSIS ve VIKOR yöntemleriyle incelemektedir. Çalışma 2004-2014 dönemlerini kapsamaktadır. Gri İlişkisel Analiz yönteminde birinci sırada olan banka Vakıfbank, TOPSIS yöntemin de birinci sırada yine Vakıfbank ve son yöntem olan VIKOR da ise Denizbank birinci sırada yer almaktadır.

Özden, vd. (2012), Çalışmada çimento sektöründeki yer alan işletmelerin, mali performanslarının VIKOR yöntemi ile analiz etmiştir. Analizde kullanılan veriler Finnet A.Ş.'den alınmıştır. Çalışma sonucunda ortaya çıkan en başarılı işletme KONYA iken en başarısız işletme AFYON olmuştur.

Karakış ve Göktolga (2015), Borsa İstanbul'da işlem gören otomotiv imalat sektöründeki 13 işletmenin mali performanslarını çok kriterli karar verme tekniklerinden AHP ve ELECTRE ile değerlendirmektedir. Çalışma 2010, 2011, 2012,

2013, 2014 dönemlerini kapsamaktadır. Çalışma sonucunda incelenen firma başarıları zaman içinde değişmekle birlikte yıllar itibariyle firma başarı sıralamalarında büyük sapmalar olmadığı tespit edilmiştir.

Yanık ve Eren (2017) otomotiv imalat sektöründeki 11 işletmelerin 2011-2015 yıllarına ait finansal performanslarını TOPSIS, AHP, VIKOR ve ELECTRE yöntemleri ile belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre sırasıyla F5, F4 ve F2 firmalarının üst sıralarda olduğu görülmüştür.

Bülbül ve Köse (2011) Türk gıda sektörü içinde faaliyet gösteren 19 şirketlerin 2005, 2006, 2007 ve 2008 yılları için finansal performanslarının işletmelere ait finansal tablolardan yararlanılarak çok kriterli karar verme yöntemlerinden TOPSIS ve ELECTRE yöntemleri ile analiz edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda iki yönetime göre de en iyi performansa sahip şirket H şirketi olmuştur.

Çakır ve Perçin (2013) “FORTUNE Türkiye” dergisinin açıklamış olduğu ilk 500 işletmenin 2011 yılında listesinde bulunan 10 lojistik işletmenin performans ölçümünü Çok Kriterli Karar Verme yöntemleriyle gerçekleştirmektedir. Çalışma ilk olarak CRITIC yöntemiyle kriterlerin önem ağırlıkları belirlenmiş olup SAW, TOPSIS ve VIKOR yöntemleri ile işletmelerin performans sıralamaları yapılmıştır. Üçüncü ve son aşamada ise Borda Sayım yöntemi kullanılarak üç yöntemle elde edilen sıralamaları tek bir sıralamaya çevrilmiştir.

Altın ve Süslü (2018) Borsa İstanbul’da işlem gören halka açık turizm şirketlerinin performanslarının değerlendirilmesi yapmış olup, günlük veriler kullanılmış ve iki dönem şeklinde incelenmiştir. Birinci dönem 01.01.2014 – 31.12.2016 yılları arasındır. Bu bölümde Tam Düzeltilmiş En Küçük Kareler Yöntemi kullanılmıştır. İkinci dönem 01.01.2017 – 11.08.2017 arası olan yaklaşık 8 aylık dönemdir. Bu dönemde oran analizleri yapılarak turizm şirketlerinin finansal durumları ortaya konulmuştur.

3.3.Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Borsa İstanbul (BIST)’da işlem gören turizm sektöründeki işletmelerin 2016, 2017, 2018 dönemini kapsayan 14 finansal oran yardımıyla AHP, TOPSIS, VIKOR ve BORDA yöntemleri kullanılarak finansal performanslarının

değerlendirilmesidir. Çalışmanın veri setini 2016-2018 arasındaki dönemleri kapsayan 11 turizm şirketi oluşturmaktadır. Borsa İstanbul’da turizm sektöründe 12 işletme işlem görmekte ancak Ulaşlar Turizm Yatırımları ve Dayanıklı Tüketim Malları Ticaret Pazarlama A.Ş.’nin verisi eksik olduğu için analize dahil edilmemiştir. 2016-2018 arasındaki bu 3 yıllık süreçte finansal oranların hesaplanmasında kullanılan veriler Kamuoyu Aydınlatma Platformu’nun (KAP) resmi sitesinden yayınlanan yıllık gelir tablosu ve bilançolardan elde edilmiştir. . KAP’ da 2016 ve 2017 yıllarına ait finansal tablolar yıllık olarak yayınlanmış fakat 2018 yılına ilişkin finansal tablolar 6 ve 9 aylık olarak yayımlandığı için 2018 verileri 6 ve 9 aylık olarak alınmıştır. Hesaplamalar Excel paket programı ile yapılmıştır.

Tablo 3.2. Çalışma Kapsamına Alınan İşletmeler

BİS’DE İŞLEM KODU	İŞLETME ADI
AYCES	ALTIN YUNUS ÇEŞME TURİSTİK TESİSLER A.Ş.
AVTUR	AVRASYA PETROL VE TURİSTİK TESİSLER YATIRIMLAR A.Ş.
ETILR	ETİLER GIDA VE TİCARİ YATIRIMLAR SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
KSTUR	KUŞTUR KUŞADASI TURİZM ENDÜSTRİ A.Ş.
MAALT	MARMARİS ALTINYUNUS TURİSTİK TESİSLER A.Ş.
MARTI	MARTI OTEL İŞLETMELERİ A.Ş.
MERIT	MERİT TURİZM YATIRIM VE İŞLETME A.Ş.
METUR	METEMTUR OTELCİLİK VE TURİZM İŞLETMELERİ A.Ş.
PKENT	PETROKENT TURİZM A.Ş.
TEKTU	TEK-ART İNŞAAT TİCARET TURİZM SANAYİ VE YATIRIMLAR A.Ş.
UTPYA	UTOPYA TURİZM İNŞAAT İŞLETMECİLİK TİCARET A.Ş.

Analizin ilk adımında finansal oranlar belirlenmiş olup, belirlenen bu oranlar her işletme için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Daha sonra hesaplanan bu oranlar çok kriterli karar verme tekniklerinden AHP, TOPSIS, VIKOR, ve BORDA yöntemleri ile şirket performansları tek bir sıralamaya çevrilmiş ve ardından şirketlerin sıralaması yapılmıştır. Dört yönteminde farklı özelliklere sahip olması ve çok sayıda alternatif içerinden karar verilmesini başarılı bir biçimde yönetmesi ve kolaylaştırması borda yönteminin tüm sonuçları birleştirilmesi bu yöntemlerin tercih edilmesinin nedenidir.

3.3.1.İşletmeler ve Çalışma Esnasında Kullanılan Finansal Oranlar

Bu çalışmaya dahil edilen oranlar tablo 3.3’de gösterilmiştir. Finansal oranlar çalışmanın 2. Bölümde tanım ve formülleriyle ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Tablo 3.3. BİST’de İşlem Gören Turizm Şirketlerinin Performans Değerlemesinde Kullanılan Finansal Oran Seti

ORAN GRUBU	ORAN KISALTMALARI	ORAN	FORMÜL	HEDEF
KARLILIK ORANLARI	NKM	NET KAR MARJI	$\frac{\text{Dönem net karı}}{\text{net satış}}$	YÜKSEK ÇIKMALI
	ÖKO	ÖZ SERMAYE KARLILIK ORANI	$\frac{\text{Dönem net karı}}{\text{özsermaye}}$	YÜKSEK ÇIKMALI
	AKO	AKTİF KARLILIK ORANI	$\frac{\text{Dönem net karı}}{\text{toplam aktif}}$	YÜKSEK ÇIKMALI
	BKM	BRÜT KAR MARJI ORANI	$\frac{\text{Brüt Satış Karı/Net Satışlar}}{\text{Net satış}}$	YÜKSEK ÇIKMALI
FAALİYET ORANLARI	ADH	AKTİF DEVİR HIZI	$\frac{\text{Net satış}}{\text{toplam aktif}}$	YÜKSEK ÇIKMALI
	DVDH	DÖNEN VARLIK DEVİR HIZI	$\frac{\text{Net satış}}{\text{dönen varlık}}$	YÜKSEK ÇIKMALI
	DUVDH	DURAN VARLIK DEVİR HIZI	$\frac{\text{Net satış}}{\text{duran varlık}}$	YÜKSEK ÇIKMALI
	ÖDH	ÖZSERMAYE DEVİR HIZI	$\frac{\text{Net satış}}{\text{özsermaye}}$	YÜKSEK ÇIKMALI
KALDIRAÇ ORANLARI	BRÇ/ÖZ	BORÇ / ÖZSERMAYE ORANI	$\frac{\text{Toplam borç}}{\text{özsermaye}}$	SEKTÖR ORTALAMASINA YAKIN ÇIKMALI
	FKO	FİNANSAL KALDIRAÇ ORANI	$\frac{\text{Toplam borç}}{\text{toplam aktif}}$	SEKTÖR ORTALAMASINA YAKIN ÇIKMALI
	ÖÇ	ÖZSERMAYE ÇARPANI	$\frac{\text{Toplam aktif}}{\text{özsermaye}}$	SEKTÖR ORTALAMASINA YAKIN ÇIKMALI
LİKİDİTE ORANLARI	CO	CARİ ORAN	$\frac{\text{Dönen varlık}}{\text{kısa vadeli borçlar}}$	SEKTÖR ORTALAMASINA YAKIN ÇIKMALI
	ASTO	ASİT TEST ORANI	$\frac{\text{Dönen varlık-stoklar}}{\text{kısa vadeli borçlar}}$	SEKTÖR ORTALAMASINA YAKIN ÇIKMALI
	NO	NAKİT ORANI	$\frac{\text{Hazır değerler}}{\text{kısa vadeli borçlar}}$	SEKTÖR ORTALAMASINA YAKIN ÇIKMALI

3.4.Çalışmada kullanılan Yöntemler

3.4.1. AHP Yöntemi (Analitik Hiyerarşi Süreci)

AHP yöntemi T.L. Saaty tarafından 1970’li yılların sonlarında geliştirilmiş çok kriterli alternatifler arasından seçim problemlerinde kullanılmaktadır(Zahedi, 1986: 100-102). Bu yöntem ikili karşılaştırma anlayışına dayanmakta ve bu ikili karşılaştırmalar ile seçeneklerin ve kriterlerin birbirlerine göre ne derece önemli, tercih edilir yada baskın olduğu değerlendirilmektedir(Özgörmüş, vd., 2005: 112). İkili karşılaştırma matrislerinden göreceli ağırlıklar hesaplanmakta olup bu ikili karşılaştırma matrislerinin oluşturulması ve önem ağırlıklarının belirlenmesinde Saaty tarafından önerilen ve Tablo3.4’de verilmiş olan 1-9 önem skalası kullanılmaktadır (Saaty, 1990: 15).

Tablo 3.4. İkili Karşılaştırmalarda Kullanılan Önem Skalası

Önem Derecesi	Tanım	Açıklama
1	Eşit önemli	İki gösterge de eşit öneme sahip
3	Orta önemli	Tecrübe ve yargı bir kriteri diğerine karşı biraz önemli kılar.
5	Kuvvetli derecede önemli	Tecrübe ve yargı bir kriteri diğerine karşı kuvvetli derecede önemli kılar.
7	Çok Kuvvetli derecede önemli	Bir kriter şiddetli bir şekilde tercih edilir.
9	Aşırı derecede önemli	Bir kriterin diğerinden üstün olduğunu gösteren kanıt çok büyük güvenilirliğe sahiptir.
2,4,6,8	Ara önem dereceleri	Uzlaşma gerektiğinde kullanmak üzere yukarıda listelenen yargılar arasına düşen değerler.

Kaynak: Saaty and Vargas, 2012 : 6

AHP yönteminin uygulama adımları şu şekildedir (Aktaş, vd., 2015: 201):

- ✓ Hiyerarşi yapısının oluşturulması
- ✓ İkili Karşılaştırma Matrisleri (A) ve Üstünlüklerin Belirlenmesi
- ✓ Ağırlık Vektörünün Hesaplanması

- ✓ Tutarlılık oranlarının hesaplanmasını
- ✓ Alternatiflerle İlgili Sıralamanın Belirlenmesi

Adım 1: Hiyerarşik Yapının Oluşturulması

Karar hiyerarşini karar amacı ile yukarıdan başlayarak orta düzeyde kriterler ve en düşük düzeyde ise alternatifler bulunur (Saaty, 2008: 85).

2.Adım: İkili Karşılaştırma Matrisleri (A) ve Üstünlüklerin Belirlenmesi

Amaç, kriterler ve alt kriterler belirlendikten sonra bunların kendi aralarında önem derecelerinin belirlenmesi nedeniyle ikili karşılaştırma matrisi oluşturulur. Tabloda verilen önem skalası kullanılmalıdır (Saaty, 1990: 12). Karşılaştırma hiyerarşinin en üstünden başlar ve hiyerarşinin belirlenmiş olan düzeyi karşılaştırılacak n tane eleman içeriyorsa, toplam olarak $n(n-1)/2$ adet ikili karşılaştırma yapılması gerekir(Durdudiler, 2006: 27).

$$A = \begin{bmatrix} 1 & a_{21} & a_{31} & \cdots & a_{n1} \\ 1/a_{21} & 1 & a_{32} & \cdots & a_{n2} \\ 1/a_{31} & 1/a_{32} & 1 & \cdots & a_{n3} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 1/a_{n1} & 1/a_{n2} & 1/a_{n3} & \cdots & 1 \end{bmatrix} \quad (3.1)$$

3.Adım: Ağırlık Vektörünün Hesaplanması

İkili karşılaştırmalardan hareketle ağırlık vektörleri hesaplanır. Öncelik vektörü olarak nitelendirilen W sütun vektörü elde edilir. Ağırlık vektörü, kriterlerin önem ağırlıklarını ifade etmektedir. Ağırlık vektörü aşağıdaki formülle hesaplanabilir (Günay, 2017: 24).

$$w_i = \frac{\sum_{j=1}^n a_{ij}w_j}{n} \quad (3.2)$$

4. Adım: Tutarlılık oranlarının hesaplanmasını

Tutarlılık, alternatiflerin ikili karşılaştırmasının belirlenmesinde kararın tutarlılık göstermesidir. Faktörler arasında yapılmış olan birebir karşılaştırmaların ne kadar tutarlı olduğunu test edilmesi tutarlılık Oranı (CR) ile sağlanır (Turgut, 2015: 70). Tutarlılık oranı şu şekilde hesaplanır (Yacan, 2016: 8):

λ_{max} : Matrisin en büyük özdeğeri

CI: Tutarlılık Göstergesi,

CR: Tutarlılık Oranı,

RI: Rassallık Göstergesi: Alternatif sayısına göre değişir.

$$CR = \frac{CI}{RI} \quad (3.3)$$

$$CI = \frac{\lambda_{max} - n}{(n-1)} \quad (3.4)$$

$$\lambda_{max} = \frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^n \left[\left(\sum_{j=1}^n a_{ij} \cdot w_j \right) / w_{ij} \right] \quad (3.5)$$

Tablo 3.5. RI Değeri Tablosu

N	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
RI	0	0	0.5	0.90	1.12	1.24	1.34	1.41	1.45	1.49	1.51	1.53	1.56	1.57	1.59

Kaynak: (Alanso Antonio and Lamata, 2006: 446)

5.Adım: Alternatiflerle İlgili Sıralamanın Belirlenmesi

Sıralama yapılırken, kriterlerin ve alternatiflerin önem ağırlıklarının çarpılarak her bir alternatife bağlı olan öncelik değerinin bulunması olup, bulunmuş olan alternatif değerler toplamının 1'e eşit olmalı ve alternatifler arasında en yüksek değere sahip olan alternatif, en iyi alternatif olarak belirlenir (Dağdeviren ve Eren, 2001: 44).

3.4.2.TOPSIS Yöntemi (Technique for Order Preference by Similarity to an Ideal Solution)

TOPSIS yöntemi, 1981 yılında Hwang ve Yoon tarafından geliştirilmiştir (Wei, 2010: 182).Yöntem temel olarak pozitif ideal çözüme en yakın ve negatif ideal çözüme en uzak olan alternatifi seçme oluşturmaktadır (Cristobal, 2012: 752). Topsis yönteminin işlem adımları aşağıdaki gibidir (Triantaphyllou vd., 1998: 175-186; Demirelli, 2010: 101-112; Opricovic and Tzeng, 2004: 445-455):

- ✓ Karar matrisinin oluşturulması
- ✓ Normalize edilmiş karar matrisinin oluşturulması.
- ✓ Ağırlıklı normalize matrisinin oluşturulması
- ✓ İdeal ve ideal olmayan çözüm noktalarının oluşturulması
- ✓ Maksimum ideal noktaya olan uzaklık hesaplanır.
- ✓ Her bir alternatifin göreceli sıralaması ve puanı hesaplanır.

Adım 1: Karar matrisinin oluşturulması

Karar matrisi oluşturulurken satırda alternatif sayısı kadar (m), sütunda ise kriter sayısı kadar (n) bulunmaktadır (Aktaş, vd., 2015: 230).

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \cdots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \cdots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{m1} & a_{m2} & \cdots & a_{mn} \end{bmatrix} \quad (3.6)$$

Adım 2: Normalize edilmiş karar matrisinin oluşturulması.

Normalize edilen karar matrisi A matrisinden yararlanılarak aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$Z_{ij} = \frac{y_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (y_{ij})^2}} \quad (3.7)$$

Adım 3: Ağırlıklı normalize matrisinin oluşturulması

Normalize edilmiş karar matrisinin sütunları, kriterlere verilen Wj ağırlık değerleri ile çarpılarak hesaplanır.

$$X_{ij} = w_i \cdot z_{ij} \quad (3.8)$$

Adım 4: Pozitif ideal ve negatif ideal çözüm noktalarının oluşturulması

İdeal ve negatif ideal çözüm noktalarının elde edilebilmesi için maksimum ve minimum değerler aşağıdaki denklemlerden hesaplanarak seçilir (Timor ve Mimarbaşı, 2013: 25):

$\{(maxv_{ij} \mid j \in J), (minv_{ij} \mid j \in J)\}$ denklemden hesaplanır ve $m^* = [x_1^*, x_2^*, \dots, x_k^*]$ şeklinde gösterilir.

$\{(minv_{ij} \mid j \in J), (maxv_{ij} \mid j \in J)\}$ denklemden hesaplanır ve $m^- = [x_1^-, x_2^-, \dots, x_n^-]$ şeklinde gösterilir.

Adım 5: İdeal ve ideal olmayan noktaya olan uzaklık hesaplanır.

Her bir alternatifin ideal çözüme uzaklığı ve negatif ideal çözüme en uzak uzaklık hesaplanacak olup S_i^* ve S_i^- değerleri karar noktası sayısı kadar olmalıdır. (Alp ve Engin, 2011: 65-87).

$$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^k (k_{ij} - k_j^*)^2} \quad (3.9)$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^k (k_{ij} - k_j^-)^2} \quad (3.10)$$

Adım 6: Her bir alternatifin göreceli sıralaması ve puanı hesaplanır.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} \quad (3.11)$$

Bu formülde C_j^* değeri $0 \leq C_j^* \leq 1$ aralığında değer almakta olup ve $C_j^* = 1$ ilgili alternatifin pozitif ideal çözüm noktasında bulunduğunu, $C_j^* = 0$ ilgili alternatifin negatif ideal çözüm noktasında bulunduğunu gösterir (Tunca, 2015: 53-71).

3.4.3.VIKOR Yöntemi (Vise Kriterijumska Optimizacija I Kompromisno Resenje)

VIKOR metodu karmaşık yapıların çok kriterli optimizasyonu için geliştirilmiş olup, her alternatifin her bir kriter işlevine göre değerlendirildiğini varsayarsak, uzlaşma sıralaması, ideal alternatifle yakınlık ölçüsü karşılaştırılarak gerçekleştirilir.. (Opricovic and Tzeng, 2004: 447) . VIKOR yönteminin işlem adımları aşağıdaki gibidir. (Ju and Wang, 2013: 3112-3125; Tzeng vd., 2015: 1373–1383; Wu, vd., 2010: 1635–1642, Yıldırım ve Önder, 2014: 119-123):

- ✓ Karar matrisi oluşturulur.
- ✓ Tüm kriter fonksiyonlarının en iyi f_i^* ve en kötü f_i^- değerler belirlenir.
- ✓ Normalize edilmiş karar matrisinin oluşturulması
- ✓ Ağırlıklandırılmış karar matrisinin oluşturulması
- ✓ Her alternatifin S_j ve R_j değerlerinin hesaplanması
- ✓ Her bir alternatif için Q_j değeri hesaplanır
- ✓ Alternatiflerin S , R ve Q değerleri küçükten büyüğe doğru sıralanarak sıralama ve koşulların denetlenmesi

Adım 1: Karar matrisi oluşturulur.

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \cdots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \cdots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{m1} & a_{m2} & \cdots & a_{mn} \end{bmatrix} \quad (3.12)$$

Adım 2: Tüm kriter fonksiyonlarının en iyi f_i^* ve en kötü f_i^- değerler belirlenir.

Karar matrisi oluşturulduktan sonra her bir kriter için en iyi f_i^* ve en kötü değerleri f_i^- tesbit edilir. En iyi ve en kötü kriter değerleri kriterlerin maliyet ve fayda kriteri olmasına göre değişecektir. Eğer fayda yönlü kriter ise en iyi ve en kötü değerleri

$f_i^* \max_j f_{ij}$ $f_i^- \min_j f_{ij}$ formüllerinden maliyet yönlü ise $f_i^* \min_j f_{ij}$ ve $f_i^- \max_j f_{ij}$ formüllerinden en iyi ve en kötü değer hesaplanır (Göktolga ve Karakış, 2018: 92-108)

Adım 3: Normalize edilmiş karar matrisinin oluşturulması

Normalize edilen matris aşağıdaki formül ile hesaplanır.

$$r_{ij} = \frac{f_j^* - x_{ij}}{f_j^* - f_j^-} \quad (3.13)$$

Adım 4: Ağırlıklandırılmış karar matrisinin oluşturulması

Normalize edilen karar matrisindeki sütunlar ile ağırlıklar çapılarak ağırlılandırılmış karar matrisi elde edilir.

$$v_{ij} = r_{ij} * w_i \quad (3.14)$$

Adım 5: Her alternatifin Sj ve Rj değerlerinin hesaplanması

Sj ve Rj değerleri i. Alternatif için ortalama ve en kötü grup değerlerini ifade etmektedir. Burada w_j kriter ağırlıklarını ifade etmektedir. Ağırlıklar toplamı 1'e eşit olacaktır (Ertuğrul ve Karakaşoğlu, 2009: 19-28).

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-} \quad (3.15)$$

$$R_j = \max_i \left(w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-} \right) \quad (3.16)$$

Adım 6: Her bir alternatif için Q_j değeri hesaplanır.

$S^* = \min_j S_j$ $S^- = \max_j S_j$ $R^* = \min_j R_j$ $R^- = \max_j R_j$ ve 'v' değeri kriterlerinin çoğunluğunun ağırlığını göstermektedir. "v" değeri maksimum grup faydasını sağlayan strateji için ağırlığı ifade ederken, (1-v) karşıt görüştekilerin minimum pişmanlığının ağırlığını ifade etmektedir (Opricovic and Tzeng, 2007: 514–529).

Adım 7: Alternatiflerin S, R ve Q değerleri küçükten büyüğe doğru sıralanarak koşulların denetlenmesi

Eğer aşağıdaki iki koşul sağlanmış olursa, en iyiyi Q (minimum) değerlerine göre sıralayan alternatif A uzlaştıracı çözüm olarak önerilir.

$$\begin{aligned} Q(A^1) - Q(A) &\geq DQ \\ DQ &= 1/(J - 1) \end{aligned} \tag{3.17}$$

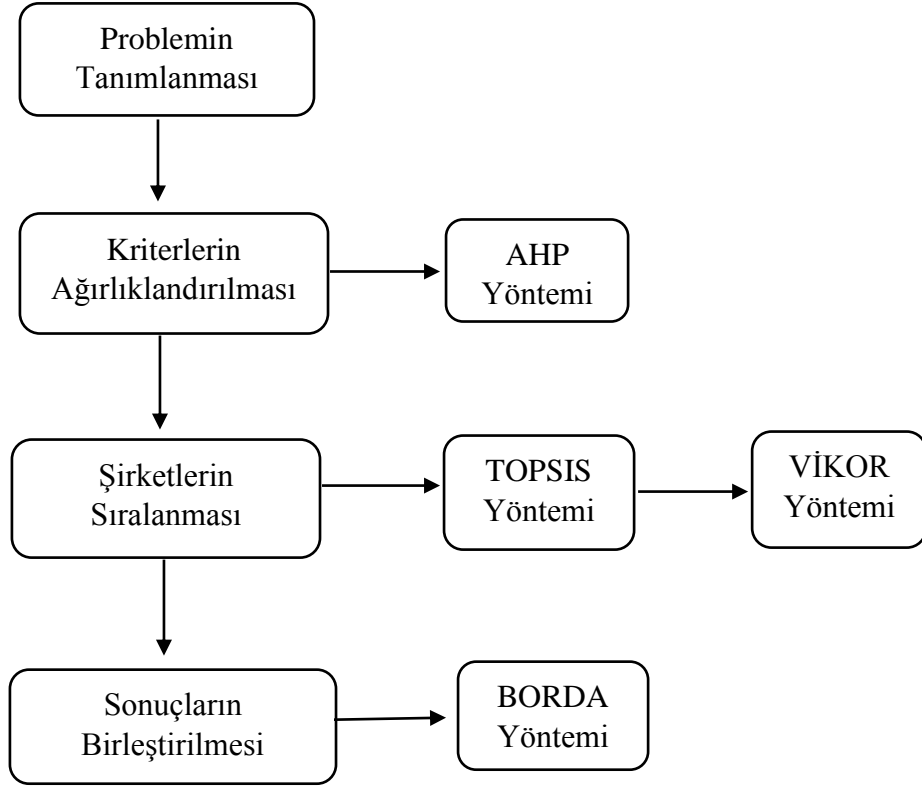
3.4.4.BORDA Yöntemi

Çoğunluk kuralına dayanan birleştirme yöntemlerinden biridir. Sıra alternatifleri nedeniyle birçok yöntem kullanıldığında, sonuçların birleştirilmesi için Borda yöntemi kullanılabilir (Momeni, vd., 2011: 80-97). Çok kriterli karar verme yöntemlerinin her biri alternatifleri sıralar ve maksimum noktayı elde eden alternatife k alternatifini göstermek için noktayı Borda noktası olarak k-1 olarak kullanır (Pourjavad and Shirouyehzad, 2011: 221-2).

3.5.Uygulama

Çalışmanın uygulama kısmı şekil 3.1’de gösterilen akış şemasına göre yapılmıştır.

Şekil 3.1. Akış Şeması

3.5.1. Problemin Tanımlanması

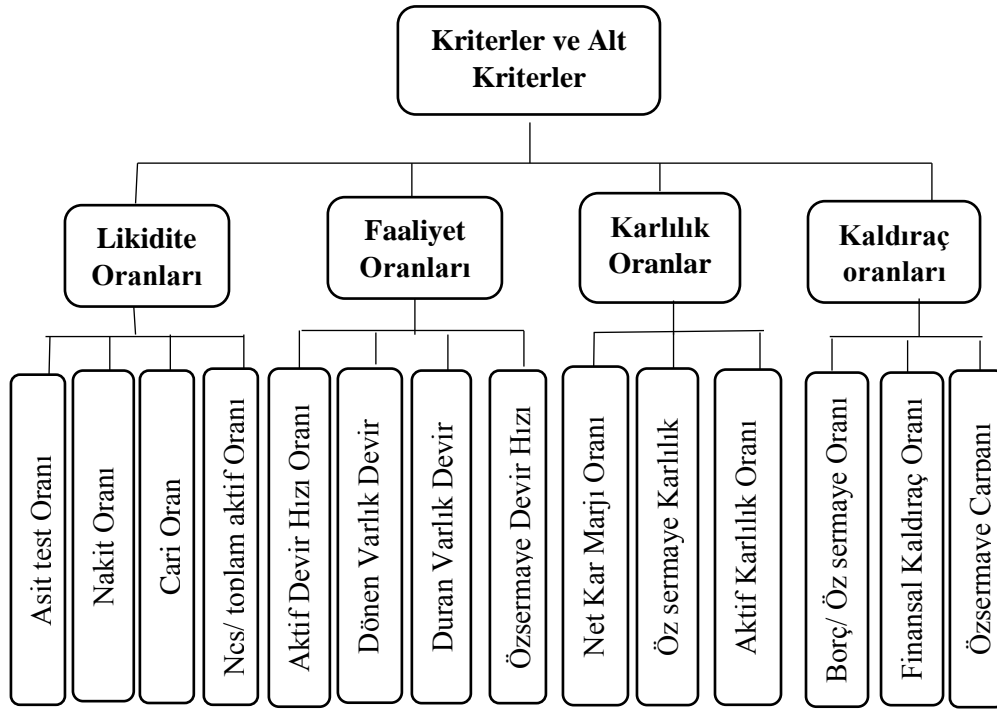
Çalışmanın amacı Borsa İstanbul (BIST)'de işlem gören 11 turizm şirketinin finansal performanslarının çok kriterli karar verme yöntemlerinden AHP, TOPSIS, VİKOR ve BORDA yöntemleri ile analiz edilmesidir.

3.5.2. Kriterlerin Ağırlıklandırılması

3.5.2.1. AHP Yöntemi

Çalışmada likidite, faaliyet, kaldıraç ve karlılık oranları olmak üzere 4 ana kriter belirlenmiş olup her ana kriter için 3-4 arasında alt kriter oluşturulmuş ve toplamda 14 alt kriter oluşturulmuştur. Karar verici olarak konunun hakimi 3 akademisyenlere ve 4 banka görevlilerinin görüşleri alınmıştır.

Şekil 3.2. Kriter ve Alt Kriterler

Tablo 3.6, tablo 3.7, tablo 3.8, tablo 3.9ve tablo 3.10’da verilen bilgiler, uzman görüş tarafından finansal oranların kendi içinde ikili değerlendirme ile elde edilen bilgilerdir.

Tablo 3.6. Finansal Oranların Değerlendirilmesi

	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	GEO. ORT.
LİKİDİTE – FAALİYET	3,000	5,000	3,000	5,000	5,000	4,000	4,000	4,054
LİKİDİTE – KALDIRAÇ	5,000	1,000	5,000	3,000	5,000	5,000	3,000	3,433
LİKİDİTE – KARLILIK	0,125	0,143	0,167	0,167	0,200	0,143	0,200	0,161
FAALİYET – KALDIRAÇ	5,000	0,143	2,000	5,000	5,000	5,000	0,143	1,588
FAALİYET – KARLILIK	0,143	5,000	0,143	0,125	3,000	0,200	0,200	0,396
KALDIRAÇ – KARLILIK	0,333	8,000	0,125	0,200	0,143	0,143	0,333	0,333

Tablo 3.7. Karlılık Oranlarının Değerlendirilmesi

	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	GEO. ORT.
NKM – ÖKO	5,000	8,000	0,250	0,250	5,000	4,000	5,000	2,201
NKM – AKO	0,111	8,000	0,167	0,143	0,143	0,200	0,143	0,263
NKM – BKM	4,000	4,000	2,000	3,000	5,000	3,000	3,000	3,306
ÖKO – AKO	5,000	5,000	0,143	0,125	5,000	0,333	5,000	1,206
ÖKO- BKM	3,000	3,000	4,000	4,000	5,000	5,000	4,000	3,927
AKO – BKM	0,250	0,250	0,500	0,200	0,200	0,200	0,250	0,251

Tablo 3.8. Faaliyet Oranlarının Değerlendirilmesi

	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	GEO. ORT.
AKTİF DH – DÖNEN V. DH	4,000	3,000	5,000	4,000	5,000	5,000	3,000	4,054
AKTİF DH – DURAN V. DH	6,000	5,000	5,000	6,000	5,000	4,000	5,000	5,102
AKTİF DH – ÖZSERMAYE DH	7,000	5,000	4,000	5,000	8,000	5,000	6,000	5,578
DÖNEN V. DH – DURAN V. DH	3,000	5,000	0,500	3,000	3,000	4,000	2,000	2,457
DÖNEN V. DH – ÖZSERMAYE DH	3,000	2,000	5,000	0,333	3,000	3,000	3,000	2,225
DURAN V. DH – ÖZSERMAYE DH	0,333	4,000	2,000	3,000	4,000	3,000	0,200	1,525

Tablo 3.9. Kaldıraç Oranlarının Değerlendirilmesi

	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	GEO. ORT.
BORÇ/ÖZSERMAYE – FİN. KALDIRAÇ	5,000	8,000	7,000	6,000	7,000	6,000	8,000	6,632
BORÇ/ÖZSERMAYE – ÖZSERMAYE ÇAR.	3,000	3,000	1,000	2,000	1,000	3,000	0,333	1,511
FİN. KALDIRAÇ – ÖZSERMAYE ÇAR.	3,000	7,000	3,000	5,000	3,000	5,000	7,000	4,422

Tablo 3.10. Likidite Oranlarının Değerlendirilmesi

	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	GEO. ORT.
CARİ ORAN – ASİT TEST ORANI	6,000	7,000	7,000	8,000	7,000	5,000	7,000	6,652
CARİ ORAN-NAKİT ORANI	0,200	0,143	0,333	0,200	0,333	0,143	0,200	0,210
ASİT TEST ORANI – NAKİT ORAN	4,000	3,000	5,000	3,000	5,000	5,000	2,000	3,672

Tablo 3.11. Temel Oranların İkili Karşılaştırma Matrisi

TEMEL ORANLARIN İKİLİ KARŞILAŞTIRMA MATRİSİ				
	LİKİDİTE	FAALİYET	KALDIRAÇ	KARLILIK
LİKİDİTE	1,000	4,054	3,433	6,202
FAALİYET	0,247	1,000	1,588	2,524
KALDIRAÇ	0,291	0,630	1,000	3,004
KARLILIK	0,161	0,396	0,333	1,000
TOPLAM	1,699	6,080	6,355	12,730

Ana kriter olan temel oranların tablo 3.11 ‘de gösterildiği gibi kendi içinde ikili karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 3.12. Karlılık Oranlarının İkili Karşılaştırma Matrisi

KARLILIK ORANLARININ İKİLİ KARŞILAŞTIRMA MATRİSİ				
	NKM	ÖKO	AKO	BKM
NKM	1,000	2,201	3,806	3,306
ÖKO	0,454	1,000	1,206	3,927
AKO	0,263	0,829	1,000	3,986
BKM	0,302	0,255	0,251	1,000
TOPLAM	2,020	4,284	6,264	12,220

Ana kriter olan karlılık oranlarına ait alt kriterlerinin tablo 3.12’de gösterildiği gibi kendi içinde ikili karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 3.13. Faaliyet Oranlarının İkili Karşılaştırma Matrisi

FAALİYET ORANLARININ İKİLİ KARŞILAŞTIRMA MATRİSİ				
	AKTİF DH	DÖNEN V. DH	DURAN V. DH	ÖZSERMAYE DH
AKTİF DH	1,000	4,054	5,102	5,578
DÖNEN V. DH	0,247	1,000	2,457	2,225
DURAN V. DH	0,196	0,407	1,000	1,525
ÖZSERMAYE DH	0,179	0,449	0,656	1,000
TOPLAM	1,622	5,911	9,214	10,328

Ana kriter olan faaliyet oranlarına ait alt kriterlerinin tablo 3.13’de gösterildiği gibi kendi içinde ikili karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 3.14. Kaldıraç Oranlarının İkili Karşılaştırma Matrisi

KALDIRAÇ ORANLARININ İKİLİ KARŞILAŞTIRMA MATRİSİ			
	BORÇ/ÖZSER.	FİN. KALDIRAÇ	ÖZSERMAYE ÇAR.
BORÇ/ÖZSER.	1,000	6,632	1,511
FİN. KALDIRAÇ	0,151	1,000	4,422
ÖZSERMAYE ÇAR.	0,662	0,226	1,000
TOPLAM	1,812	7,858	6,933

Ana kriter olan kaldıraç oranlarına ait alt kriterlerin tablo 3.14’de gösterildiği gibi kendi içinde ikili karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 3.15. Likidite Oranlarının İkili Karşılaştırma Matrisi

LİKİDİTE ORANLARININ KARŞILATIRILMASI			
	CARİ ORAN	ASİT TEST ORANI	NAKİT ORANI
CARİ ORAN	1,000	6,652	0,210
ASİT TEST ORANI	0,150	1,000	3,672
NAKİT ORANI	4,757	0,272	1,000
TOPLAM	5,907	7,924	4,882

Ana kriter olan likidite oranlarına ait alt kriterlerinin tablo 3.15’de gösterildiği gibi kendi içinde ikili karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 3.16. Temel Oranlarının Normalize Edilmesi

TEMEL ORANLARIN NORMALİZE EDİLMESİ							
	LİKİDİTE	FAALİYET	KALDIRAÇ	KARLILIK	W	AW	D
LİKİDİTE	0,589	0,667	0,540	0,487	0,571	2,364	4,142
FAALİYET	0,145	0,164	0,250	0,198	0,189	0,779	4,113
KALDIRAÇ	0,171	0,104	0,157	0,236	0,167	0,671	4,017
KARLILIK	0,095	0,065	0,052	0,079	0,073	0,295	4,061
	LAM MAK	4,083	TI	0,028	TO	0,031	Tutarlı

İkili karşılaştırma yapıldıktan sonra elde edilen matrsten normalize işlemi yapılır. Tablo 3.16’da gösterildiği gibi temel oranların normalize işlemi yapılmıştır.

Tablo 3.17. Karlılık Oranlarının Normalize Edilmesi

KARLILIK ORANLARININ NORMALİZE EDİLMESİ							
	NKM	ÖKO	AKO	BKM	W	AW	D
NKM	0,495	0,514	0,608	0,271	0,472	2,051	4,347
ÖKO	0,225	0,233	0,193	0,321	0,243	0,936	3,851
AKO	0,130	0,193	0,160	0,326	0,202	0,764	3,776
BKM	0,150	0,059	0,040	0,082	0,083	0,336	4,054
	LAM MAK	4,007	TI	0,002	TO	0,002	TUTARLI

Tablo 3.17’de gösterildiği gibi karlılık oranlarına ait alt kriterlerin normalize işlemi yapılmıştır.

Tablo 3.18. Faaliyet Oranlarının Normalize Edilmesi

FAALİYET ORANLARININ NORMALİZE EDİLMESİ							
	AKTİF DH	DÖNEN V. DH	DURAN V. DH	ÖZSERMAYE DH	W	AW	D
AKTİF DH	0,617	0,686	0,554	0,540	0,599	2,476	4,134
DÖNEN V. DH	0,152	0,169	0,267	0,215	0,201	0,820	4,081
DURAN V. DH	0,121	0,069	0,109	0,148	0,111	0,446	3,999
ÖZSERMAYE DH	0,111	0,076	0,071	0,097	0,089	0,359	4,055
	LAM MAK	4,067	TI	0,022	TO	0,025	Tutarlı

Tablo 3.18’de gösterildiği gibi faaliyet oranlarına ait alt kriterlerinin olan normalize işlemi yapılmıştır.

Tablo 3.19. Kaldıraç Oranlarının Normalize Edilmesi

KALDIRAÇ ORANLARININ NORMALİZE EDİLMESİ							
	BORÇ/ ÖZSER.	FİN. KALDIRAÇ	ÖZSERMAYE ÇAR.		W	AW	D
BORÇ/ ÖZSER.	0,552	0,844	0,218		0,538	2,684	4,990
FİN. KALDIRAÇ	0,083	0,127	0,638		0,283	1,157	4,092
ÖZSERMAYE ÇAR.	0,365	0,029	0,144		0,179	0,599	3,341
	LAM MAK	3,027	TI	0,014	TO	0,024	Tutarlı

Tablo 3.19’de gösterildiği gibi kaldıraç oranlarına ait alt kriterlerinin normalize işlemi yapılmıştır.

Tablo 3.20. Likidite Oranlarının Normalize Edilmesi

LİKİDİTE ORANLARININ NORMALİZE EDİLMESİ							
	CARİ ORAN	ASİT TEST ORANI	NAKİT ORANI		W	AW	D
CARİ ORAN	0,169	0,839	0,043		0,351	2,428	6,924
ASİT TEST ORANI	0,025	0,126	0,752		0,301	1,632	5,419
NAKİT ORANI	0,805	0,034	0,205		0,348	2,098	6,026
	LAM MAK	3,086	TI	0,043	TO	0,074	Tutarlı

Tablo 3.20’de gösterildiği gibi likidite oranlarına ait alt kriterlerinin normalize işlemi yapılmıştır.

Tablo 3.21. Ölçüt Ağırlıkları

ANA ÖLÇÜT	ANA ÖLÇÜT AĞIRLIKLARI	ALT ÖLÇÜT	ALT ÖLÇÜT AĞIRLIKLARI	NİHAİ AĞIRLIKLAR
KARLILIK ORANLARI	0,571	NET KAR MARJİ ORANI	0,472	0,269
		ÖZSERMAYE KARLILIK ORANI	0,243	0,139
		AKTİF KARLILIK ORANI	0,202	0,115
		BRÜT KAR MARJİ ORANI	0,083	0,047
FAALİYET ORANLARI	0,189	AKTİF DH	0,599	0,114
		DÖNEN V. DH	0,201	0,038
		DURAN V. DH	0,111	0,021
		ÖZSERMAYE DH	0,089	0,017
KALDIRAÇ ORANLARI	0,167	BORÇ/ÖZSERMAYE ORANI	0,538	0,090
		FİN. KALDIRAÇ ORANI	0,283	0,047
		ÖZSERMAYE ÇARPANI	0,179	0,030
LİKİDİTE ORANLARI	0,073	CARİ ORAN	0,351	0,026
		ASİT TEST ORANI	0,301	0,022
		NAKİT ORANI	0,348	0,025
TOPLAM	1,000			1,000

Toplamda 4 ana kriter ile 14 alt kriterlerin nihai öncelikleri hesaplanmış olup bütün kriterlerin genel bir değerlendirilmesi tablo 30’da verilmiştir. Tablo 30’a bakıldığında ana kriterler arasında en yüksek ağırlık 0,571 değeri ile karlılık oranı olmuştur. 2. Sırada 0,189 değeri ile faaliyet oranı olurken 3. Sırada 0,167 değeri ile kaldıraç oranı yer almaktadır. 0,073 değeri ile de son sırada likidite oranı yer almaktadır. Alt kriterler arasında ise en yüksek ağırlık 0,269 değeri ile net kar marjı oranı olmuştur.

3.5.3. Şirketlerin Sıralanması

3.5.3.1. TOPSIS Yöntemi

Bu yöntemde sadece 2016 yılına ilişkin çözüm gösterilecek olup diğer yılların da çözüm aşamaları buna benzer olduğu için yalnızca 2016 yılı tablolarına yer verilmiştir.

Tablo 3.22. Karar Matrisinin Oluşturulması

KARAR MATRİSİ														
	CO	NO	ATO	BKM	FKO	ÖÇ	B/ÖO	ADH	DVDH	DUVDH	ÖDH	NKM	ÖKO	AKO
AYCES	0,399	0,083	0,358	-0,030	0,205	1,257	0,257	0,109	5,482	0,111	0,137	-0,412	-0,057	-0,045
AVTUR	0,297	0,000	0,297	-0,086	0,179	1,217	0,217	0,020	0,552	0,021	0,024	-0,817	-0,020	-0,016
ETILR	1,697	0,069	1,605	0,182	0,473	1,896	0,896	0,205	0,463	0,368	0,389	0,863	0,335	0,177
KSTUR	6,839	6,214	6,423	0,253	0,051	1,054	0,054	0,043	0,144	0,061	0,045	-1,466	-0,066	-0,063
MAALT	3,487	3,428	3,485	0,285	0,120	1,136	0,136	0,020	0,049	0,033	0,022	-0,629	-0,014	-0,012
MARTI	0,331	0,005	0,315	-0,162	0,658	2,923	1,923	0,048	0,593	0,052	0,139	-0,763	-0,106	-0,036
MERIT	3,464	0,004	3,464	0,200	0,084	1,092	0,092	0,198	0,703	0,276	0,216	0,006	0,001	0,001
METUR	6,863	0,931	1,933	0,704	0,123	1,141	0,141	2,023	2,453	11,526	2,307	0,150	0,345	0,303
PKENT	0,320	0,035	0,232	-0,503	0,759	4,149	3,149	0,365	1,537	0,365	1,513	-0,329	-0,498	-0,120
TEKTU	1,882	0,118	1,881	0,155	0,451	1,822	0,822	0,009	0,027	0,013	0,016	-0,674	-0,011	-0,006
UTPYA	0,486	0,009	0,482	-0,151	0,631	2,707	1,707	0,086	0,600	0,100	0,233	-0,640	-0,149	-0,055
(tek tek karesini al ve topla)	125,147	51,256	75,863	1,050	1,946	47,957	18,170	4,330	40,180	133,229	7,907	5,705	0,522	0,148
(karekök: a18)	11,187	7,159	8,710	1,024	1,395	6,925	4,263	2,081	6,339	11,542	2,812	2,388	0,722	0,385

CA: cari oran, NO: nakit oranı, ATO: asit test oranı, NÇS/TA: net çalışma sermayesi/ toplam aktif, ÖÇ: özsermaye çarpanı, B/ ÖO: borç/ özsermaye oranı, ADH: aktif devir hızı, DVDH: dönen varlık devir hızı, DUVDH: duran varlık devir hızı, ÖDH: özsermaye devir hızı, NKM: net kar marjı, ÖKO: özsermaye karlılık oranı, AKO: aktif karlılık oranı

Tablo 3.23. Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması

NORMALİZE EDİLMİŞ KARAR MATRİSİ														
	CO	NO	ATO	BKM	FKO	ÖÇ	B/ÖO	ADH	DVDH	DUVDH	ÖDH	NKM	ÖKO	AKO
AYCES	0,036	0,012	0,041	-0,029	0,147	0,182	0,060	0,052	0,865	0,010	0,049	-0,172	-0,078	-0,117
AVTUR	0,027	0,000	0,034	-0,084	0,128	0,176	0,051	0,010	0,087	0,002	0,009	-0,342	-0,028	-0,042
ETILR	0,152	0,010	0,184	0,178	0,339	0,274	0,210	0,099	0,073	0,032	0,138	0,361	0,464	0,460
KSTUR	0,611	0,868	0,737	0,247	0,037	0,152	0,013	0,021	0,023	0,005	0,016	-0,614	-0,091	-0,162
MAALT	0,312	0,479	0,400	0,278	0,086	0,164	0,032	0,009	0,008	0,003	0,008	-0,263	-0,019	-0,032
MARTI	0,030	0,001	0,036	-0,158	0,472	0,422	0,451	0,023	0,094	0,004	0,049	-0,320	-0,147	-0,094
MERIT	0,310	0,001	0,398	0,196	0,060	0,158	0,022	0,095	0,111	0,024	0,077	0,003	0,002	0,003
METUR	0,613	0,130	0,222	0,688	0,088	0,165	0,033	0,972	0,387	0,999	0,821	0,063	0,478	0,787
PKENT	0,029	0,005	0,027	-0,491	0,544	0,599	0,739	0,175	0,243	0,032	0,538	-0,138	-0,690	-0,312
TEKTU	0,168	0,016	0,216	0,151	0,323	0,263	0,193	0,004	0,004	0,001	0,006	-0,282	-0,015	-0,015
UTPYA	0,043	0,001	0,055	-0,148	0,452	0,391	0,400	0,041	0,095	0,009	0,083	-0,268	-0,206	-0,143

Her bir değer sütun toplamının kareköküne bölünerek normalize edilme işlemi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3.24. Ağırlık Değerleri

AĞIRLIK DEĞERLERİ														
	CO	NO	ATO	BKM	FKO	ÖÇ	B/ÖO	ADH	DVDH	DUVDH	ÖDH	NKM	ÖKO	AKO
KRİTER AĞIRLIKLARI	0,269	0,115	0,139	0,047	0,047	0,030	0,090	0,114	0,038	0,021	0,017	0,026	0,022	0,025

Ağırlıklar AHP yöntemi ile belirlenmiştir.

Tablo 3.25. Ağırlıklandırılmış Karar Matrisinin Oluşturulması

AĞIRLIKLI KARAR MATRİSİ														
	CO	NO	ATO	BKM	FKO	ÖÇ	B/ÖO	ADH	DVDH	DUVDH	ÖDH	NKM	ÖKO	AKO
AYCES	0,0096	0,0013	0,006	-0,001	0,007	0,005	0,005	0,006	0,033	0,000	0,001	-0,004	-0,002	-0,003
AVTUR	0,0071	0,0000	0,005	-0,004	0,006	0,005	0,005	0,001	0,003	0,000	0,000	-0,009	-0,001	-0,001
ETILR	0,0408	0,0011	0,026	0,008	0,016	0,008	0,019	0,011	0,003	0,001	0,002	0,009	0,010	0,012
KSTUR	0,1646	0,1002	0,102	0,012	0,002	0,005	0,001	0,002	0,001	0,000	0,000	-0,016	-0,002	-0,004
MAALT	0,0839	0,0553	0,056	0,013	0,004	0,005	0,003	0,001	0,000	0,000	0,000	-0,007	0,000	-0,001
MARTI	0,0080	0,0001	0,005	-0,007	0,022	0,013	0,041	0,003	0,004	0,000	0,001	-0,008	-0,003	-0,002
MERIT	0,0834	0,0001	0,055	0,009	0,003	0,005	0,002	0,011	0,004	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000
METUR	0,1652	0,0150	0,031	0,032	0,004	0,005	0,003	0,110	0,015	0,021	0,014	0,002	0,010	0,020
PKENT	0,0077	0,0006	0,004	-0,023	0,026	0,018	0,066	0,020	0,009	0,001	0,009	-0,004	-0,015	-0,008
TEKTU	0,0453	0,0019	0,030	0,007	0,015	0,008	0,017	0,000	0,000	0,000	0,000	-0,007	0,000	0,000
UTPYA	0,0117	0,0001	0,008	-0,007	0,021	0,012	0,036	0,005	0,004	0,000	0,001	-0,007	-0,005	-0,004

Normalize edilmiş matristeki her bir değer ile kriter ağırlıkları çarpılarak ağırlıklı karar matrisi oluşturulmuştur.

Tablo 3.26. Pozitif ve Negatif İdeal Çözüm Kümesinin Oluşturulması

POZİTİF İDEAL VE NEGATİF İDEAL ÇÖZÜM KÜMESİ														
	CO	NO	ATO	BKM	FKO	ÖÇ	B/ÖO	ADH	DVDH	DUVDH	ÖDH	NKM	ÖKO	AKO
POZİTİF	0,045	0,015	0,030	0,007	0,007	0,008	0,017	0,110	0,033	0,021	0,014	0,009	0,010	0,020
NEGATİF	0,007	0,100	0,102	0,023	0,026	0,018	0,066	0,000	0,000	0,000	0,000	-0,016	-0,015	-0,008

Pozitif ideal çözüm için her sütuna ait maximum değer dikkate alınırken negatif ideal çözüm değerleri için her sütuna ait minimum değerler dikkate alınmıştır.

Tablo 3.27. Pozitif İdeal Çözüm Ölçütü

POZİTİF İDEAL AYRIM ÖLÇÜTÜ														
	CO	NO	ATO	BKM	FKO	ÖÇ	B/ÖO	ADH	DVDH	DUVDH	ÖDH	NKM	ÖKO	AKO
AYCES	0,127	0,019	0,059	0,007	0,000	0,001	0,014	1,090	0,000	0,044	0,017	0,019	0,015	0,052
AVTUR	0,146	0,023	0,064	0,012	0,000	0,001	0,016	1,193	0,088	0,044	0,019	0,032	0,012	0,044
ETILR	0,002	0,019	0,002	0,000	0,008	0,000	0,000	0,983	0,091	0,042	0,013	0,000	0,000	0,007
KSTUR	1,423	0,726	0,523	0,002	0,003	0,001	0,026	1,167	0,103	0,044	0,018	0,062	0,016	0,058
MAALT	0,149	0,162	0,065	0,004	0,001	0,001	0,021	1,194	0,106	0,044	0,019	0,025	0,012	0,043
MARTI	0,139	0,022	0,062	0,021	0,024	0,002	0,054	1,161	0,086	0,044	0,017	0,030	0,019	0,050
MERIT	0,145	0,022	0,064	0,000	0,002	0,001	0,024	0,991	0,082	0,042	0,016	0,008	0,011	0,039
METUR	1,437	0,000	0,000	0,064	0,001	0,001	0,021	0,000	0,033	0,000	0,000	0,006	0,000	0,000
PKENT	0,141	0,021	0,069	0,092	0,035	0,010	0,241	0,818	0,056	0,042	0,002	0,016	0,066	0,077
TEKTU	0,000	0,017	0,000	0,000	0,007	0,000	0,000	1,207	0,107	0,044	0,019	0,027	0,012	0,041
UTPYA	0,113	0,022	0,050	0,020	0,021	0,001	0,035	1,116	0,086	0,044	0,015	0,026	0,023	0,055

(3.9) numaralı formül kullanılarak pozitif ayırım ölçütü elde edilmiştir.

Tablo 3.28. Negatif İdeal Çözüm Ölçütü

NEGATİF İDEAL AYRIM ÖLÇÜTÜ														
	CO	NO	ATO	BKM	FKO	ÖÇ	B/ÖO	ADH	DVDH	DUVDH	ÖDH	NKM	ÖKO	AKO
AYCES	0,001	0,978	0,933	0,048	0,035	0,016	0,372	0,003	0,107	0,000	0,000	0,013	0,018	0,002
AVTUR	0,000	1,005	0,952	0,037	0,039	0,016	0,382	0,000	0,001	0,000	0,000	0,005	0,021	0,005
ETILR	0,114	0,983	0,589	0,100	0,009	0,010	0,226	0,011	0,001	0,000	0,000	0,062	0,064	0,038
KSTUR	2,479	0,000	0,000	0,122	0,057	0,018	0,426	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,017	0,001
MAALT	0,589	0,202	0,219	0,132	0,047	0,017	0,404	0,000	0,000	0,000	0,000	0,008	0,022	0,005
MARTI	0,000	1,003	0,947	0,025	0,001	0,003	0,067	0,000	0,001	0,000	0,000	0,006	0,014	0,003
MERIT	0,581	1,003	0,222	0,105	0,052	0,018	0,415	0,011	0,002	0,000	0,000	0,025	0,023	0,006
METUR	2,497	0,726	0,512	0,310	0,046	0,017	0,402	1,207	0,021	0,044	0,019	0,030	0,066	0,077
PKENT	0,000	0,993	0,972	0,000	0,000	0,000	0,000	0,038	0,008	0,000	0,008	0,015	0,000	0,000
TEKTU	0,146	0,967	0,523	0,092	0,011	0,010	0,241	0,000	0,000	0,000	0,000	0,007	0,022	0,006
UTPYA	0,002	1,002	0,895	0,026	0,002	0,004	0,093	0,002	0,001	0,000	0,000	0,008	0,011	0,002

(3.10) numaralı formül kullanılarak negatif ideal ayırım ölçütü elde edilmiştir.

Tablo 3.29. İdeal Çözüm Değeri

İDEAL ÇÖZÜM DEĞERİ	
FİRMALAR	DEĞER
AYCES	1
AVTUR	1
ETILR	1
KSTUR	2
MAALT	1
MARTI	1
MERIT	1
METUR	1
PKENT	1
TEKTU	1

Tablo 3.30. Negatif İdeal Çözüm Değeri

NEGATİF İDEAL ÇÖZÜM DEĞERİ	
FİRMALAR	DEĞER
AYCES	2
AVTUR	2
ETILR	1
KSTUR	2
MAALT	1
MARTI	1
MERIT	2
METUR	2
PKENT	1
TEKTU	1

İdeal çözüme yakınlığın hesaplanması (3.11) numaralı formülle hesaplanarak şirket sıralaması yapılmıştır.

Tablo 3.31. İdeal Çözüme Yakınlık Hesaplanması

İDEAL ÇÖZÜME GÖRELİ YAKINLIK HESAPLANMASI		
FİRMALAR	DEĞER	SIRALAMA
AYCES	1	3
AVTUR	1	5
ETILR	1	2
KSTUR	0	11
MAALT	0	10
MARTI	1	9
MERIT	1	4
METUR	1	1
PKENT	1	8
TEKTU	1	6
UTPYA	1	7

3.5.3.2 VIKOR Yöntemi

Bu yöntemde sadece 2016 yılına ilişkin çözüm gösterilecek olup diğer yılların da çözüm aşamaları buna benzer olduğu için yalnızca 2016 yılı tablolarına yer verilmiştir.

Tablo 3.32. Karar Matrisinin Oluşturulması

KARAR MATRİSİ														
	CO	NO	ATO	BKM	FKO	ÖÇ	B/ÖO	ADH	DVDH	DUVDH	ÖDH	NKM	ÖKO	AKO
AYCES	0,399	0,083	0,358	-0,030	0,205	1,257	0,257	0,109	5,482	0,111	0,137	-0,412	-0,057	-0,045
AVTUR	0,297	0,000	0,297	-0,086	0,179	1,217	0,217	0,020	0,552	0,021	0,024	-0,817	-0,020	-0,016
ETILR	1,697	0,069	1,605	0,182	0,473	1,896	0,896	0,205	0,463	0,368	0,389	0,863	0,335	0,177
KSTUR	6,839	6,214	6,423	0,253	0,051	1,054	0,054	0,043	0,144	0,061	0,045	-1,466	-0,066	-0,063
MAALT	3,487	3,428	3,485	0,285	0,120	1,136	0,136	0,020	0,049	0,033	0,022	-0,629	-0,014	-0,012
MARTI	0,331	0,005	0,315	-0,162	0,658	2,923	1,923	0,048	0,593	0,052	0,139	-0,763	-0,106	-0,036
MERIT	3,464	0,004	3,464	0,200	0,084	1,092	0,092	0,198	0,703	0,276	0,216	0,006	0,001	0,001
METUR	6,863	0,931	1,933	0,704	0,123	1,141	0,141	2,023	2,453	11,526	2,307	0,150	0,345	0,303
PKENT	0,320	0,035	0,232	-0,503	0,759	4,149	3,149	0,365	1,537	0,365	1,513	-0,329	-0,498	-0,120
TEKTU	1,882	0,118	1,881	0,155	0,451	1,822	0,822	0,009	0,027	0,013	0,016	-0,674	-0,011	-0,006
UTPYA	0,486	0,009	0,482	-0,151	0,631	2,707	1,707	0,086	0,600	0,100	0,233	-0,640	-0,149	-0,055

Tablo 3.33. En İyi ve En Kötü Değerin Bulunması

EN İYİ VE EN KÖTÜ DEĞERLERİN BULUNMASI														
	CO	NO	ATO	BKM	FKO	ÖÇ	B/ÖO	ADH	DVDH	DUVDH	ÖDH	NKM	ÖKO	AKO
EN İYİ DEĞER	1,882	0,931	1,881	0,155	0,451	1,822	0,822	2,023	5,482	11,526	2,307	0,863	0,345	0,303
EN KÖTÜ DEĞER	6,863	6,214	6,423	0,704	0,759	4,149	3,149	0,009	0,027	0,013	0,016	-1,466	-0,498	-

Tablo 3.34. Normalize Karar Matrisinin Oluşturulması

NORMALİZE KARAR MATRİSİ														
	CO	NO	ATO	BKM	FKO	ÖÇ	B/ÖO	ADH	DVDH	DUVDH	ÖDH	NKM	ÖKO	AKO
AYCES	-0,298	-0,160	-0,335	-0,336	-0,801	-0,243	-0,243	0,950	0,000	0,991	0,947	0,547	0,476	0,822
AVTUR	-0,318	-0,176	-0,349	-0,437	-0,886	-0,260	-0,260	0,994	0,904	0,999	0,996	0,722	0,433	0,755
ETILR	-0,037	-0,163	-0,061	0,050	0,069	0,032	0,032	0,903	0,920	0,969	0,837	0,000	0,012	0,298
KSTUR	0,995	1,000	1,000	0,179	-1,300	-0,330	-0,330	0,983	0,979	0,996	0,987	1,000	0,487	0,864
MAALT	0,322	0,473	0,353	0,237	-1,077	-0,295	-0,295	0,995	0,996	0,998	0,997	0,641	0,426	0,745
MARTI	-0,311	-0,175	-0,345	-0,576	0,672	0,473	0,473	0,981	0,896	0,997	0,946	0,698	0,535	0,802
MERIT	0,318	-0,175	0,349	0,083	-1,192	-0,314	-0,314	0,906	0,876	0,977	0,913	0,368	0,408	0,713
METUR	1,000	0,000	0,011	1,000	-1,065	-0,293	-0,293	0,000	0,555	0,000	0,000	0,306	0,000	0,000
PKENT	-0,314	-0,170	-0,363	-1,197	1,000	1,000	1,000	0,823	0,723	0,969	0,347	0,512	1,000	1,000
TEKTU	0,000	-0,154	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	1,000	1,000	1,000	1,000	0,660	0,422	0,730
UTPYA	-0,280	-0,174	-0,308	-0,557	0,583	0,380	0,380	0,962	0,895	0,992	0,905	0,645	0,586	0,846

(3.13) formüllünden yararlanılarak normalizasyon işlemi yapılmıştır.

Tablo 3.35. Ağırlık Değerleri

AĞIRLIK DEĞERLERİ														
	CO	NO	ATO	BKM	FKO	ÖÇ	B/ÖO	ADH	DVDH	DUVDH	ÖDH	NKM	ÖKO	AKO
KRİTER AĞIRLIKLARI	0,269	0,115	0,139	0,047	0,047	0,030	0,090	0,114	0,038	0,021	0,017	0,026	0,022	0,025

Tablo 3.36. Ağırlıklı Karar Matrisinin Oluşturulması

AĞIRLIKLI KARAR MATRİSİ														
	CO	NO	ATO	BKM	FKO	ÖÇ	B/ÖO	ADH	DVDH	DUVDH	ÖDH	NKM	ÖKO	AKO
AYCES	-0,080	-0,019	-0,047	-0,016	-0,038	-0,007	-0,022	0,108	0,000	0,021	0,016	0,014	0,010	0,021
AVTUR	-0,086	-0,020	-0,048	-0,021	-0,042	-0,008	-0,023	0,113	0,034	0,021	0,017	0,018	0,009	0,019
ETILR	-0,010	-0,019	-0,008	0,002	0,003	0,001	0,003	0,102	0,035	0,020	0,014	0,000	0,000	0,008
KSTUR	0,268	0,115	0,139	0,008	-0,061	-0,010	-0,030	0,112	0,037	0,021	0,017	0,026	0,011	0,022
MAALT	0,087	0,055	0,049	0,011	-0,051	-0,009	-0,027	0,113	0,038	0,021	0,017	0,016	0,009	0,019
MARTI	-0,084	-0,020	-0,048	-0,027	0,032	0,014	0,043	0,111	0,034	0,021	0,016	0,018	0,012	0,020
MERIT	0,086	-0,020	0,048	0,004	-0,056	-0,009	-0,028	0,103	0,033	0,021	0,015	0,009	0,009	0,018
METUR	0,269	0,000	0,002	0,047	-0,050	-0,009	-0,026	0,000	0,021	0,000	0,000	0,008	0,000	0,000
PKENT	-0,084	-0,020	-0,050	-0,057	0,047	0,030	0,090	0,093	0,028	0,020	0,006	0,013	0,022	0,025
TEKTU	0,000	-0,018	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,114	0,038	0,021	0,017	0,017	0,009	0,018
UTPYA	-0,075	-0,020	-0,043	-0,026	0,028	0,011	0,034	0,109	0,034	0,021	0,015	0,016	0,013	0,021

Normalize karar matrisinde ki her sütundaki değer kriter ağırlıkları ile çarpılarak ağırlıklı karar matrisi oluşturulur.

Tablo 3.37. S ve R Değerleri

S, R ve Q DEĞERLERİ								
	Si	SIRALAMA		Ri	SIRALAMA		Si+	0,67
AYCES	0	1	AYCES	0	4	Si-	-0,04	
AVTUR	0	2	AVTUR	0	7			
ETILR	0	5	ETILR	0	2	Ri+	0,27	
KSTUR	1	11	KSTUR	0	10	Ri-	0,09	
MAALT	0	10	MAALT	0	8			
MARTI	0	4	MARTI	0	6	V	0,05	
MERIT	0	8	MERIT	0	3			
METUR	0	9	METUR	0	11			
PKENT	0	6	PKENT	0	1			
TEKTU	0	7	TEKTU	0	9			
UTPYA	0	3	UTPYA	0	5			

(3.15) ve (3.16) formülleri ile S, R değerleri hesaplanmıştır.

Tablo 3.38. Q Değeri hesaplaması

Q DEĞERİ		
		SIRALAMA
AYCES	0	4
AVTUR	0	6
ETILR	0	2
KSTUR	1	11
MAALT	0	9
MARTI	0	7
MERIT	0	3
METUR	1	10
PKENT	0	1
TEKTU	0	8
UTPYA	0	5

(3.17) formülü le Q değeri hesaplanmıştır.

3.5.4.Sonuçların Birleştirilmesi

TOPSIS ve VIKOR yöntemleriyle yapılmış olan şirket sıralamaları BORDA yöntemi ile birleştirilerek tek bir nihai sıralama elde edilmiştir.

3.5.4.1. BORDA Yöntemi

Tablo 3.39. En İyi ve En Kötü Performansı Gösteren Turizm Şirketlerin Sıralama Sonuçları

	TOPSIS 2016	TOPSIS 2017	TOPSIS 2018	VIKOR 2016	VIKOR 2017	VIKOR 2018	BORDA 2016	BORDA 2017	BORDA 2018
AYCES	3	2	5	4	2	4	3	5	4
AVTUR	5	4	7	6	7	7	5	4	7
ETILR	2	3	6	2	3	5	1	2	5
KSTUR	11	11	4	11	11	2	11	11	3
MAALT	10	10	2	9	5	11	10	8	6
MARTI	9	6	11	7	4	10	9	3	11
MERIT	4	7	3	3	10	3	2	9	2
METUR	1	9	10	10	9	8	6	10	10
PKENT	8	1	1	1	1	1	4	1	1
TEKTU	6	5	8	8	8	9	8	6	9
UTPYA	7	8	9	5	6	6	7	7	8

Tablo 3.39’da AYCES, AVTUR, ETILR, KSTUR, MAALT, MARTI, MERIT, METUR, PKENT, TEKTU, UTPYA olarak borsa koduyla yer alan 11 turizm şirketine ait mali tablolar incelenerek, şirketlerin finansal performansları analiz edilmiş 2016-2018 dönemlerindeki yıllar ayrı ayrı incelenmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

BİST’de işlem gören turizm şirketlerinin TOPSIS, VIKOR ve BORDA yöntemleri ile analiz edilmesi sonucunda belirlenen en iyi performans ve en kötü performans gösteren şirketlerinin sıralama sonuçlarını göstermiştir. Çalışmada kullanılan yöntemler sayesinde firmaların performanslarını değerlendirilerek kendi aralarında sıralanmalarının matematiksel olarak ifade edilebildiği bir değerlendirme sistemi ortaya konmuştur. Bu yöntemle elde edilen sonuçlar birbirlerini doğrulamıştır.

2016-2018 dönemindeki her yıl için ayrı ayrı düzenlenen (11 x 14) boyutlu Standart Karar Matrislerine çok kriterli karar verme yöntemlerinden AHP, TOPSIS, VIKOR ve BORDA Yöntemleri kullanılarak, BİST’de işlem gören turizm şirketlerinin finansal performansını gösteren tek bir puana çevrilerek, bu turizm şirketlerinin toplam sıralamasının yapılarak, sıralama işleminin tamamlanmış olduğu görülmüştür.

TOPSIS yöntemi ile yapılan sıralama sonucunda; 2016 yılında en iyi performansı **METUR** şirketinin en kötü performansın ise **KSTUR** şirketinin olduğu belirlenmiştir. 2017 yılında en iyi performansı **PKENT** şirketinin, en kötü performansı ise **KSTUR** şirketinin gerçekleştirdiği belirlenmiştir. 2018 yılında ise en iyi performansı **PKENT** şirketi göstermiş olup en kötü performansı gösteren **MARTI** şirketinin olduğu belirlenmiştir.

VIKOR yöntemi ile yapılan sıralama sonucunda; 2016 yılında en iyi performansı **PKENT** şirketinin en kötü performansı ise TOPSIS yöntemindeki gibi **KSTUR** şirketinin olduğu belirlenmiştir. 2017 yılında en iyi performansı **PKENT** şirketinin en kötü performansı **KSTUR** şirketinin gerçekleştirdiği görülmektedir. 2018 yılında ise en iyi performansı **PKENT** şirketi göstermiş olup en kötü performansı gösteren **MAALT** şirketinin olduğu belirlenmiştir.

BORDA yöntemi kullanılarak TOPSIS ve VIKOR yöntemi sıralama listesinden bütünleşik tek bir performans sıralaması oluşturulmuştur. Bu yöntemle 2016 yılı için en iyi performansı **ETILR** şirketinin en kötü performansı ise TOPSIS ve VIKOR yönteminde olduğu gibi **KSTUR** şirketinin olduğu belirlenmiştir. 2017 yılında ise en iyi

performansı TOPSIS ve VIKOR yönteminde olduğu gibi **PKENT** şirketi göstermiş olup en kötü performansı ise **KSTUR** şirketi gerçekleştirmiştir. 2018 yılı için en iyi performansı **PKENT** şirketi göstermiş, en kötü performansın ise **MARTI** şirketi olduğu belirlenmiştir.

BİST’de işlem gören turizm şirketlerinin finansal performanslarının değerlendirilmesine ilişkin analiz sonuçlarında TOPSIS ve VIKOR yöntemi ile sıralama sonuçlarının birbirine yakın çıktığı görülmektedir. **MARTI** ve **MERIT** ise dalgalanma gösteren turizm şirketi olarak belirlenmiştir.

Bu tez çalışmasının literatüre katkısı değerlendirildiğinde ilk olarak Bist’de işlem gören turizm işletmelerin yıllar itibariyle birbirlerine göre finansal performanslarının yakın çıkması analiz sonuçlarının yatırımcılara doğru bilgi vermesidir. AHP, TOPSIS, VIKOR ve BORDA yöntemleri çok sayıda değişkeni bir araya getirerek, performans ölçümüne katkı sağlamaktadır. Bu çalışmayı dikkate alan çalışmalar çok kriterli karar verme yöntemleri kullanılarak örnek verilecek olursa çimento sektörü, metal ana sanayi sektörü gibi birçok sektörü analiz edilebilir.

Çalışmada karlılık oranları yüksek olan işletmelerin performanslarının yüksek çıktığı ve daha da indirgenecek olursa bu işletmelerin karlılık oranlarından net kar marjı oranı yüksektir. AHP, TOPSIS, VIKOR ve BORDA yöntemleri ile analiz edilecek işletmelerin karlılık oranlarına ve bunun içerisinde net kar marjı oranına ağırlık vermesi önerilebilir. İşletmeler satış gelirleri konusunda problem yaşamadıkları sürece, kârlılıkları da olumlu etkilenecektir. Kârlılık oranlarının bu durumdan olumlu etkilenmesi firma performansını artıracaktır. Ayrıca gelecek çalışmalarda çok kriterli karar verme yöntemlerinden, kriterler arasındaki ilişkiyi dikkate alan ANP yönteminin ve Finansal Performans değerlendirilmesinde literatürde en sık kullanılan Gri İlişkisel Analiz yönteminin kullanılması önerilebilir.

Çalışmanın veri seti oluşturulurken, 2016ve 2017 yılları için finansal tablolar yıllık olarak yayınlanmış fakat 2018 yılına ilişkin finansal tablolar 6 ve 9 aylık olarak yayımlandığı için 2018 verileri 6 ve 9 aylık olarak alınmış olması kısıt olarak gösterilebilir. Diğer ve en önemli kısıt ise uzman grup değiştikçe sonuçların da değişeceği gerçeği olarak söylenebilir

KAYNAKÇA

- ACAR Mustafa; (2003), “Tarımsal İşletmelerde Finansal Performans Analizi”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, sayı:20, ss 21-37.
- AKAT Ömer; (2008), **Pazarlama İşletmeciliği**, Dördüncü Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- AKGÜÇ Öztin; (1998), **Finansal Yönetim**, Yedinci Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul.
- AKTAŞ Fatih; (2017), Finansal Performans Analizi: Borsa İstanbul Kurumsal Yönetim Endeksinde Yer Alan Firmalarda Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- AKTAŞ Ramazan, DOĞANAY Mete R., GÖKMEN Yunus, GAZİBEY Yavuz ve TÜREN Ufuk., (2015), **Sayısal Karar Verme Yöntemleri**, Birinci Baskı, Beta Basım Dağıtım, İstanbul.
- AILONSO ANTONIO Jose and LAMATA Teresa Maria; (2006), “Consistency In The Analytic Hierarchy Process: A New Approach”, **International Journal Of Uncertainty, Fuzziness And Knowledge-Based Systems** 14(4), ss 445-459
- ALP Selçuk ve ENGİN Taylan; (2011), “Trafik Kazalarının Nedenleri ve Sonuçları Arasındaki İlişkinin TOPSIS ve AHP Yöntemleri Kullanılarak Analizi ve Değerlendirilmesi” ,**İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**, sayı:19, ss 65-87.
- ALTIN Hakan ve SÜSLÜ Cemil; (2018), “Borsa İstanbul’da İşlem Gören Turizm Şirketlerinin Performanslarının Değerlendirilmesi: Lokanta ve Oteller Üzerine Bir Uygulama”, **Maliye ve Finans Yazıları**, sayı:109, ss 30-50.
- ARSLANTÜRK Yalçın; (2009), “Dört ve Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Performans Değerlendirme: Ankara İli Örneği”, **İşletme Araştırmaları Dergisi**,1(2), ss 19-34.

- AYAYDIN Hasan, ÇAM Alper V., PALA Fahrettin ve SARI Şule; (2018), “Türk Bankacılık Sektöründe Performans Değerlendirilmesi: AHS ve TOPSIS Yöntemleri Uygulaması”, **Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi**, 7(13), ss 51-64.
- AYDIN Nurhan, BAŞAR Mehmet ve COŞKUN Metin; (2015), **Finansal Yönetim**, İkinci Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- BAHAR Ozan; (2006), “Turizm Sektörünün Türkiye’nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: VAR Analizi Yaklaşımı”, **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 13(2), ss 137-150.
- BAHAR Ozan ve KOZAK Metin; (2005), **Uluslararası Turizm Ve Rekabet Edebilirlik**, Birinci Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- BAŞÇI Ayhan; (2011), Türkiye’de İnanç Turizmi Kapsamında Aziz Pavlus’un Yeri Önemi ve Turistik Ürün Potansiyelinin Değerlendirilmesinde Tanıtım Faaliyetlerinin Rolü, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- BAYER Muhsin Z.; (1992), **Turizme Giriş**, Birinci Baskı, İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- BAYYURT Nizamettin; (2007),” İşletmelerde Performans Değerlendirmenin Önemi ve Performans Göstergeleri Arasındaki İlişkiler”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, (0)53, ss 577 – 592.
- BÜLBÜL Serpil ve KÖSE Ali; (2011), Türk Gıda Şirketlerinin Finansal Performansının Çok Amaçlı Karar Verme Yöntemleriyle Değerlendirilmesi, **Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi**, ss 71-97.
- CENGER Hatice; (2011), “İMKB’de İşlem Gören Çimento Şirketlerinin Performanslarının Ölçülmesinde Veri Zarflama Analizi Yaklaşımı”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 25(3-4), ss 31-44.
- CEYLAN Ali ve KORKMAZ Turhan; (2018), **Finansal Yönetim**, On birinci Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

- CHANG Ching-hui, LİN Jyh-jiuan, LİN Jyh-horng, and CHIANG Miao-cheng; (2010), “Domestic Open-end Equity Mutual Fund Performance Evaluation Using Extended TOPSIS Method with Different Distance Approaches” , **Expert Systems with Applications**, 37(6), ss 4642–4649.
- ÇABUK Adem ve LAZOL İbrahim; (2009), **Mali Tablolar Analizi**, Yedinci Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- ÇAKIR Pembegül; (1999), **Türkiye’nin Turizm Gelirlerinin Ödemeler Dengesine Katkısının Analizi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Birinci Baskı, Eskişehir.
- ÇAKIR Süleyman ve PERÇİN Selçuk; (2013), “Çok Kriterli Karar Verme Teknikleriyle Lojistik Firmalarında Performans Ölçümü”, **Ege Akademik Bakış**, 13(4), ss 449-459.
- ÇEKEN Hüseyin, ATEŞOĞLU Levent, DALGIN Taner ve KARADAĞ Levent; (2008), “Turizm Talebine Bağlı Olarak Uluslararası Turizm Hareketlerindeki Gelişmeler”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 7(26), ss 72-77.
- ÇİMAT Ali ve BAHAR Ozan; (2003), “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Akdeniz İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (6), ss 1-18.
- CRISTOBAL Jose Ramon San; (2012), “Contractor Selection Using Multicriteria Decision- Making Methods”, **Journal Of Construction Engineering and Management**, 138(6), ss 751-758.
- DAĞDEVİREN Metin ve EREN Tamer; (2001), “Tedarikçi Firma Seçiminde Analitik Hiyerarşi Prosesi ve 0-1 Hedef Programlama Yöntemlerinin Kullanılması”, **Gazi Üniversitesi Müh. Mim. Fak. Dergisi**, 16(2), ss 41-52.
- DAĞLI Hüseyin; (2013), **Finansal Yönetim**, Altıncı Basım, Derya Kitapevi, Trabzon.
- DEMİRELLİ Erhan; (2010), “TOPSIS Çok Kriterli Karar Verme Sistemi: Türkiye’deki Kamu Bankaları Üzerine Bir Uygulama”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 5(1), ss 101-112.

- DURDUDİLER Mehmet; (2006), Perakende Sektöründe Tedarikçi Performans Değerlemesinde AHP ve Bulanık AHP Uygulaması, Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ECER Fatih ve GÜNAY Fatih; (2014), “Borsa İstanbul’da İşlem Gören Turizm Şirketlerinin Finansal Performanslarının Gri İlişkisel Analiz Yöntemiyle Ölçülmesi”, **Turizm Araştırmaları Dergisi**, 25(1), ss 35-48.
- ERCAN Metin K. ve BAN Ünsal; (2010), **Finansal Yönetim**, Altıncı Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- ERDİL Oya ve KALKAN Adnan; (2005), “Kobilere Sağlanan Desteklerin Kobilerin Performanslarına Etkisi”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 4(7), ss 103-122.
- ERDOĞAN Güleser; (2014), İMKB’ de İşlem Gören Turizm Şirketlerinin Mali Performanslarının Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ERDOĞAN Harun; (1995), **Uluslararası Turizm**, Uludağ Üniversitesi Yayınları, İkinci Baskı, Bursa.
- ERDOĞAN Mahmut ve YAMALTDİNOVA Adilya; (2018), “Borsa İstanbul’a Kayıtlı Turizm Şirketlerinin 2011-2015 Dönemi Finansal Performanslarının TOPSİS ile Analizi”, **Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, 5(1), ss 19-36.
- ERGÜL Nuray; (2014), “BİST- Turizm Sektöründeki Şirketlerin Finansal Performans Analizi”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 4(1), 325-340.
- ERTUĞRUL İrfan ve KARAKAŞOĞLU Nilsen; (2010), “Electre ve Bulanık AHP Yöntemleri ile Bir İşletme İçin Bilgisayar Seçimi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** 25(2), ss 23-41.
- ERTUĞRUL İrfan ve KARAKAŞOĞLU Nilsen; (2009), “Banka Şube Performanslarının Vikor Yöntemi ile Değerlendirilmesi”, **Endüstri Mühendisliği Dergisi** 20(1), ss 19-28.

- FENG Cheng-Min., and WANG Rong-Tsu; (2000), “Performance Evaluation for Airlines Including the Consideration of Financial Ratios”, **Journal of Air Transport Management** (6), pp 133-142.
- GÖKTOLGA Ziya G., ve KARAKIŞ Engin; (2018), “Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Finansal Performanslarının Bulanık AHP ve VIKOR Yöntemi ile Analizi”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**,19(1), ss 92-108.
- GÜNAY Sıla N.; (2017), AHP ve VIKOR Yöntemlerine Dayalı Yeşil Tedarikçi Seçimi ve Bir Uygulama, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisan Tezi, Ankara.
- HOSSEİNİ Seyed-Hasan, EZAZİ Seyed-Hasan, HESHMATİ Mohamad Rasou, and REZA Seyed-Mohamad; (2013), “Top Companies Ranking Based on Financial Ratio with AHP-TOPSIS Combined Approach and Indices of Tehran Stock Exchange”, **International Journal of Economics and Finance**, 5(3), pp 1916-9728.
- İÇÖZ Orhan ve KOZAK Metin; (1998), **Turizm Ekonomisi**, Birinci Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- JU Yanbing and WANG Aihua; (2013), “Extension of VIKOR Method for Multi-Criteria Group Decision Making Problem with Linguistic Information”, **Applied Mathematical Modelling**, 37(5), pp 3112-3125.
- Kamu Aydınlatma Platformu; (2019), <https://www.kap.org.tr/tr/Sektorler>, Erişim Tarihi; 10.01.2019
- KANDEMİR Tuğrul ve KARATAŞ Hilal; (2016), “Ticari Bankaların Finansal Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile İncelenmesi: Borsa İstanbul’da İşlem Gören Bankalar Üzerine Bir Uygulama (2004-2014)”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 5(7), ss 1766-1776.
- KARAKIŞ Engin ve GÖKTOLGA Ziya G; (2015), “Borsa İstanbul’da işlem Gören Otomotiv İmalat Sektörü Firmalarının Finansal Performanslarının Electre ve Ahp Yöntemleri ile Analizi”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 16(2), ss 259-280.

- KARAMAN Rifat; (2009), “İşletmelerde Performans Ölçümünün Önemi ve Modern Bir Performans Ölçme Aracı Olarak Balanced Scorecard”, **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 8(16), ss 410-427.
- KARAOĞLAN Serhat ve ŞAHİN Serap; (2018), “BİST XKMYA İşletmelerinin Finansal Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri İle Ölçümü ve Yöntemlerin Karşılaştırılması”, **Ege Akademik Bakış**, (18)1, ss 63-80.
- KARKACIER Osman ve YAZGAN A. Elif; (2017), “Turizm Sektöründe Gri İlişkisel Analiz (Gia) Yöntemiyle Finansal Performans Değerlemesi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 37, ss 154-162.
- KASTAL İjlal; (2008), Tanıtım Stratejileri: İspanya, Fransa ve Türkiye Örneklerinin Karşılatırmalı Analizi, Ankara Üniversitesi, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- KIZILGÖL Özlem ve ERBAYKAL Erman; (2008), “Türkiye’de Turizm Gelirleri İle Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Nedensellik Analizi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 13(2), ss 351-360
- KORKMAZ Turhan; (2009), **İşletmelerde Finansal Yönetim**, beşinci baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı; (2019), <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html>, Erişim Tarihi; 05.02.2019
- Kültür ve Turizm Bakanlığı; (2019), <http://www.ktb yatirimisletmeler.gov.tr/Eklenti/62462,2018turizmgenelistatistiklerpdf.pdf?0>, Erişim Tarihi, 10.04.2019
- MERİT; (2019), <http://www.meritturizm.com/>, Erişim Tarihi, 10.04.2019
- MOMENİ Mansour, MALEKİ Mohammad Hassan, AFSHARİ Mohammed Ali, MORADİ Javad Siahkali, and MOHAMMEDI Javad; (2011), “A Fuzzy MCDM Approach for Evaluating Listed Private Banks in Tehran Stock Exchange Based on Balanced Scorecard”, **International Journal of Business Administration**, 2(1), pp 80-97.

- OKKA Osman; (2012), **Analitik Finansal Yönetim**, İkinci Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- OPRICOVIC Serafim, and TZENG Gwo-Hshiung; (2004), “Compromise solution by MCDM methods: A comparative analysis of VIKOR and TOPSIS”, **European Journal of Operational Research**, 156(2), pp 445-455.
- OPRİOVİC, Serafim., TZENG, Gwo-Hshiung (2007). Extended VIKOR Method in Comparison with Other Outranking Method, **European Journal of Operational Research**, 178, pp 514-529.
- ORAK Sevilay; (2015), Ankara İli Sağlık Bakanlığı Hastanelerinin 2008-2013 Dönemi Finansal Performansının Oran Analizi İle İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÖZBEK Aşır; (2016), “Bim Mağazalar Zincirinin 2008-2015 Dönemi Finansal Performansının Electre III Yöntemi İle Ölçümü”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (6)2, ss 274-288.
- ÖZÇELİK Hakan ve KANDEMİR Bahar; (2015), “BİST’de İşlem Gören Turizm İşletmelerinin Topsis Yöntemi ile Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 18(33), ss 97-114.
- ÖZDEN Ünal H., BAŞAR Özlem D. ve BAĞDATLI KALKAN Seda; (2012), “İMKB’de İşlem Gören Çimento Sektöründeki Şirketlerin Finansal Performanslarının Vikor Yöntemi ile Sıralanması”, **Ekonometri ve İstatistik Dergisi** (17), ss 23-44.
- ÖZGÖRMÜŞ Elif, MUTLU Özcan, ve GÜNER Hacer; (2005), Bulanık AHP ile Personel Seçimi, V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, 25-27 Kasım, İstanbul..
- POURJAVAD Ehsan and SHIROUYEHZAD Hadi; (2011), “A MCDM Approach for Prioritizing Production Lines: A Case Study”, **International Journal of Business and Management**, 6(10), pp 221-229.
- POYRAZ Erkan; (2008), **Finansal Yönetim**, Birinci Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa .

- SAATY Thomas L.; (2008), “Decision Making With The Analytic Hierarchy Process”, **Internatonal Journal of Services Sciences**,1(1), pp 83-98.
- SAATY Thomas L. and VARGAS Luis G.; (2012), **Models, Methods, Concepts and the Applications of Analytic Hierarchy Process**, U.S.A.: Kluwer Academic Publishers.
- SAATY Thomas L.; (1990), How to Make a Decision: The Analytic Hierarchy Process, **European Journal of Operational Research**, 48, pp 9-26
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı; (2019), <http://www.sbb.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler>, Erişim tarihi, 27.02.2019
- TİMOR Mehpare ve MİMARBAŞI Handan; (2013), “Banka Şube Hizmet Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi Ve Topsıs Yöntemleri ile Karşılaştırılması”, **İ. Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi**, 24(75), 13-23.
- TOSUN Cevat; (1999), “An Analysis of the Economic Contribution of Inbound International Tourism in Turkey”, **Tourism Economics**, 5(3), ss 217-250
- TRİANTAPHYLLOU Evangelos, SHU B., SANCHEZ S. Nieto, and RAY T.; (1998), Multi-Criteria Decision Making: An Operations Research Approach, **Encyclopedia of Electrical and Electronics Engineering**, 15, pp 175-186.
- TSAO Chung-Tsen; (2003), Evaluating investment values of stocks using a fuzzy TOPSIS approach, **Journal of Information and Optimization Sciences**, 24(2), pp 373-396.
- TUNCA M. Zihni, AKSOY Esra, BÜLBÜL Hasan, ve ÖMÜRBERK Nuri; (2015), AHP Temelli TOPSIS ve ELECTRE Yöntemiyle Muhasebe Paket Programı Seçimi, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8(1), ss 53-71.
- TUNÇ HUSSEIN Azize, SAÇ Firuzan; (2008), **Genel Turizm Gelişimi- Gelişimi**, birinci baskı, Siyasal Basın Yayın Dağıtım, Ankara.

- TURGUT Emre Ç.;(2015), Tedarik Zinciri Yönetiminde AHP ve BULANIK AHP Yöntemi Kullanılarak Tedarikçilerin Performanslarının Ölçülmesi, Yeni Yöntem Önerileri ve Uygulamaları, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Türkiye Otelciler Birliği; (2019), <http://www.turob.com/tr/istatistikler/unwto-2017-turizm-barometresi>, Erişim Tarihi, 10.02.2019
- TZENG Gwo-Hshiung, LIN Cheng-Wei, and OPRICOVIC Serafim; (2005); “Multi-Criteria Analysis of Alternative-fuel Buses for Public Transportation”, **Energy Policy** 33, pp 1373–1383.
- UTAOYA; (2019), <http://www.utopyainsaat.com.tr/hakkimizda/1/genel-bakis.html>, Erişim Tarihi, 25.05.2019
- ÜNLÜÖNEN Kurban ve TAYFUN Ahmet, ve KILIÇLAR Arzu; (2009), **Turizm Ekonomisi**, İkinci Baskı, Nobel Yayınları, Ankara.
- WU Hung-Yi, CHEN Jui-Kuei, and CHEN I-Shuo; (2010), “Innovation Capital Indicator Assessment of Taiwanese Universities: A Hybrid Fuzzy Model Application”, **Expert Systems with Applications**,37, pp 1635–1642.
- WEI Jianli; (2010), “TOPSIS Method for Multiple Attribute Decision Making with Incomplete Weight Information in Linguistic Setting”, **Journal of Convergence Information Technology**, 5(10), pp 181-187.
- YACAN İrfan; (2016), Eğitim Kalitesinin Belirlenmesinde Etkili Olan Faktörlerin Bulanık AHP ve Bulanık TOPSIS Yöntemi ile Değerlendirilmesi, Pamukkale Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, Denizli.
- YANARDAĞ M. Özgür ve AVCI Mehmet; (2012), “Turizm Sektöründe İstihdam Sorunları: Marmaris, Fethiye, Bodrum İlçeleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 3(2), ss 39-62.
- YANIK Lokman, ve EREN Tamer; (2017), “Borsa İstanbul’da İşlem Gören Otomotiv İmalat Sektörü Firmalarının Finansal Performanslarının AHP, TOPSIS, ELECTRE ve VIKOR Yöntemleri ile Analizi”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, 8(13), ss 165-188.

- YASLIDAĞ Beyhan; (2012), **Finansal Yönetim**, Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- YAVUZ Mehmet C. ve KARABAĞ Solmaz F.; (2009), "Ulusal Turizm Tanıtımı ve Pazarlama Yönetimi Örgütlenmesi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 1(36), ss 113-130
- YILDIZ Zafer; (2011), "Turizm Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerinde Etkisi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 3(5), ss 54-71.
- YÜKÇÜ Süleyman ve ATAĞAN Gülşah; (2010), "Topsis Yöntemine Göre Performans Değerlendirme", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, sayı:45, ss 28-35.
- ZAHEDİ Fatemeh; (1986), "The Analytic Hierarchy Process – A Survey of the Method and its Applications", **Interfaces**, 16(4), pp 96-108.
- ZENGİN Burhanettin; (2010), "Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisine Reel ve Moneter Etkileri", **Akademik İncelemeler Dergisi**, (5)1, ss 103-126.
- ZHANG Hong, GU Chao-lin, GU Lu-wen and ZHANG Yan; (2011), "The Evaluation of Tourism Destination Competitiveness by TOPSIS & Information Entropy A Case in the Yangtze River Delta of China", **Tourism Management**, 32(2), pp 443-451.
- WTTC; (2009), <https://www.wttc.org/datagateway/>, Erişim Tarihi, 27.02.2019

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Şeyma ÇOŞKUNOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi : Gölcük 08.03.1994

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Gümüşhane Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi Tezli Yüksek Lisans
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Gümüşhane Üniversitesi/ Sekreterlik
Aydın Doğan Çağrı Merkezi/ Müşteri temsilciliği

İletişim

e-posta adresi : seymacoskunoglu@gmail.com

